

PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM
Egészségtudományi Kar

SPORT- ÉS EGÉSZSÉGTUDOMÁNYI füzetek

III. évfolyam, 4. szám

2019

SPORT-ÉS EGÉSZSÉGTUDOMÁNYI FÜZETEK

Felelős kiadó:

Dr. habil. Oláh András
a Pécsi Tudományegyetem Egészségtudományi Kar dékánja

Felelős szerkesztő:

Dr. Rétsági Erzsébet c. egyetemi tanár
Pécsi Tudományegyetem Egészségtudományi Kar

Szerkesztőbizottság:

Prof. Dr. Betlehem József
Prof. Dr. Figler Mária
Dr. habil. Oláh András
Dr. habil. Ács Pongrác
Dr. habil. Lampek Kinga
Dr. Morvay-Sey Kata
Dr. Tigyiné Dr. Pusztafalvi Henriette
Dr. Deutsch Krisztina
Dr. Elbert Gábor
Prof. Dr. József Bergier
Dr. Bácsné. Dr. habil. Bába Éva
Dr. Stocker Miklós

Olvasószerkesztő:

Fodor-Mazzag Kitti

Nyelvi lektor:

Prof. Dr. Tóth Miklós (angol nyelv)
Dr. Morvay-Sey Kata (német nyelv)

Kiadja a Pécsi Tudományegyetem Egészségtudományi Kara, Pécs
2019. 3. évfolyam. 4. szám
Megjelenik negyed évente

DOI 10.15170/SEF.2019.03.04

ISSN 2560-0680 (Nyomtatott)
ISSN 2560-1210 (Online)

TARTALOMJEGYZÉK

Hideg Gabriella

Mega-események hatása a rendező ország turizmusára.

Az 1972-es Müncheni Nyári Olimpiai Játékok és hatásuk a Német Szövetségi Köztársaság turizmusára

The impact of mega events on tourism in the host country.

The 1972 Munich Summer Olympics and their impact on tourism in the Federal Republic of Germany.

3

Ritz Anna, Szabó Attila, Kaló Zsuzsanna

Női traumák és versenysport – interjúk vizsgálat versenysportoló nőkkel a gyermekkori felnőttek által elkövetett traumatikus élményekről Magyarországon

Women's Traumas and Competitive Sports - Interviews with Women Athletes on

Traumatic Childhood Experiences Caused by Adults in Hungary

20

Prémusz Viktória, Makai Alexandra, Nagy Ágnes, Perjés Beatrix, Ács Pongrác, Lampek Kinga, Várnagy Ákos

Szisztematikus irodalmi áttekintés kvalitatív szintézise a fizikai aktivitás méréséről az asszisztált reprodukcióval összefüggésben

Qualitative Synthesis of a Systematic Literature Review on Measurement of Physical Activity in Association with Assisted Reproduction

39

HIDEG GABRIELLA

**MEGA-ESEMÉNYEK HATÁSA A RENDEZŐ
ORSZÁG TURIZMUSÁRA.
AZ 1972-ES MÜNCHENI NYÁRI OLIMPIAI
JÁTÉKOK ÉS HATÁSUK A NÉMET SZÖVETSÉGI
KÖZTÁRSASÁG TURIZMUSÁRA**

**THE IMPACT OF MEGA EVENTS ON TOURISM IN
THE HOST COUNTRY.**

**THE 1972 MUNICH SUMMER OLYMPICS AND
THEIR IMPACT ON TOURISM IN THE FEDERAL
REPUBLIC OF GERMANY.**

Absztrakt

Célkitűzés: Tanulmányunk közép-pontjában a mega- események és a rendező ország turizmusára gyakorolt hatásuk áll. Minden bizonnyal a sporthoz köthető legnagyobb és legnépszerűbb mega- esemény az olimpiai játékok.

Anyag és módszer: A hazai és a külföldi szakirodalom feldolgozásán, dokumentumértékelésen valamint statisztikai adatok elemzésén alapult.

Eredmények: Várható eredményként tisztább képet kaphatunk az Olimpiai Játékok, mint mega-események jelentőségéről illetve a turizmusra gyakorolt hatásairól.

Következtetések: Kétségtelen, hogy a sport és a politika gyakran egymás mellé kerülő összekapcsolódó fogal-

mak, a mindenkori politikai hatalom felhasználta a sport területeit érdekei érvényesítése céljából, így a modernkori olimpia történetéből tudjuk, hogy „kitűnő” terep volt terrorszervezeteknek is céljaik elérése érdekében. Ebből kiindulva az olimpiai játékokat, mint óriásrendezvényeket és hatásukat a turizmusra, a sok szempontból különlegesnek, egyedinek és tragikus kezdetűnek mondható 1972. évi Müncheni Nyári Olimpiai Játékok példáján keresztül kívánjuk bemutatni.

Kulcsszavak: mega- esemény, olimpiai játékok, turizmus, gazdasági hatások

Abstract

Introduction: The aim of my thesis was to examine the relationship between sports and tourism through the 1972 Summer Olympics held in Munich and

to summarize what kind of effects terrorism has on tourism.

Material and methods: My research and examination methods are based on the elaboration of both Hungarian and international literature, the evaluation of documents and the analysis statistic data.

Results: As expected, we can get a clearer picture about the importance of the Olympic Games as mega events and about their impact on tourism.

Conclusions: Olympic Games are certainly the biggest and most popular mega event related to sport. Undoubtedly, sport and politics are often interlinked concepts, political power has used sport areas to enforce its interests, so we know from the history of the modern Olympics that it was "an excellent" ground for terrorist organizations to achieve their goals. From this point of view, I would like to present the Olympic Games as giant events and their impact on tourism through the example of the 1972 Summer Olympics in Munich, which was very special, unique, and tragic in many respects.

Keywords: mega event, olympic games, tourism, economic effects

Elméleti háttér

1. A mega-események definiálása

A mega-sportesemények definiálása

a fejlődés következtében változott és kibővült. Valójában tehát, a központi kérdés, hogy miben különböznek a mega-események más eseményektől? Ingerson (2001) szerint egy mega-esemény két fő szempontból vizsgálható: Az első fókusz a belső jellemzőire irányul, mint például időtartam, méret (látogatók, nézők száma, a szervezetség teljességének mértéke), a második a külső jellemvonásokra, ami főként a média és turisztikai vonzásából, valamint a rendező városra mért hatásából olvasható le. Egy rendezvény belső jellemzői önmagában korlátozott figyelmet kapnak. Mindemellett, néhány esetben a kétféle tényező között nincs is feltétlen kapcsolat. Például Ausztráliában a limitált időtartamú és kis médiavonzatú események nagyobb gazdasági hatással rendelkeztek, mint a nagy médiavonzatú, hosszabb lefutású rendezvények.

Hill (1992) megközelítése szerint a lehetőségekre való ráfordítások, az infrastrukturális előkészületek, a látogatóktól származó és állami bevételek, valamint a médiaközpontúság adják az alapját a mega-esemény analízisnek. Azonban, még tovább gondolva az is világossá válik, hogy ezek a programok elemezhetőek úgy is, mint a kormány politika eszközei vagy, mint politikai ideológiák leképeződései.

És még ennél is tovább haladva, mérhető a tőkefelhalmozódásban, a közösségi támogatásban, illetve a nézőközönségben betöltött szerepük alapján. (Whitson és Machintosh, 1996)

„A mega-események (MegaEvents) egyszeri vagy ismétlődő időben korlá-

tozott időtartamú események, amelyek az egyediségük alapján globális jelentőségű média figyelmet nyernek, s a látogatók irányában magas vonzerőt mutatnak. A rendezvény odaítélése formális pályázat útján történik. A pályázatra és a megvalósításra többnyire saját társaságot alapítanak, amely szoros kapcsolatot tart fenn az átadó jogtulajdonossal” (Piskóti, 2010).

Az Idegenforgalmi Tudományos Szakértők Nemzetközi Szövetsége a következő meghatározást rögzíti: „Rövid ideig tartó, de egész régióra kiható jelentős rendezvények, amelyek megrendezése nagy figyelmet, nagy feladatokat és nagy bevételeket jelenthet.”

Összefoglalva tehát mega-eseménynek minősülnek azok a sporttal kapcsolatos, kulturális, kereskedelmi rendezvények, melyek hatása jelentős az adott város, terület vagy ország számára. Egyszeri vagy ismétlődő rendezvények, amelyek időben korlátozottak, de földrajzi kiterjedését tekintve jelentősek.

2. A mega- események hatásai

Az óriásrendezvények pozitív és negatív hatásait négy dimenzió mentén vizsgálhatjuk. Ezek a gazdasági, kulturális, infrastrukturális és környezeti valamint a politikai dimenziók.

a) Gazdasági hatások

Gyakran vitatott nézet, hogy a legfontosabb ok, ami egy rendezvény szervezésének elvállalását, pályázását jelenti, az a lehetséges pozitív hatások sokasága a helyi gazdaságra, amely kihat az

adott közösség szociális státuszának fejlődésére is.

Crompton (1995) szerint egy esemény gazdasági hatása abban meghatározható, hogy mekkora változás zajlik le a közösségben annak hatására. Ebben az értelemben szükségszerű, hogy megértsük, hogy a bevétel- jegyekből, közvetítési jogokból, támogatásokból nem feltétlenül járul hozzá a gazdasági fejlődéshez, hiszen a bevételek többnyire éppen fedezik a kiadásokat. A gazdasági hozzájárulása az ilyen eseményeknek többnyire a biztosított lehetőségekben merül ki, tehát felhívja a figyelmet a városra, mint turisztikai és befektetési célpontra. Így a városok a beáramló befektetések és látogatók révén például új munkahelyeket hozhatnak létre, növekszik a vendégéjszakák száma, országimázs szempontjából is kiemelt jelentőséggel bír, hiszem a pozitív tapasztalatok révén barátok, ismerősök is desztinációként választhatják az adott országot, várost.

Ezekből kiindulva, a gazdasági előnyök összefüggésbe hozhatók a különböző sporteseményekkel, mivel felhívják a figyelmet az adott eseménnyel kapcsolatos munkahely létesítésre, a látogatók fontosságára és a hirdetésekre. Különösen fontos téma az esemény kapcsán a szegénység és a társadalmi kirekesztettség.

Kiemelve a munkahelyteremtés esetét, kétségtelenül igaz, hogy egy kiemelkedő fontosságú esemény nagyszámú munkahelyet teremthet. Nem csak közvetlen kapcsolatban lévő munkahelyek létesítéséről beszélhetünk, hanem azokról is, amelyek közvetetten

kapcsolódnak a rendezvényhez. Ilyenek például a megnövekedett turisztikai forgalom kapcsán létesült munkahelyek, valamint a különböző ipari munkálatokhoz kötődő foglalkoztatási helyek. Atlantában az 1996-os játékok miatt, 2 milliárd dollárt fektettek az olimpiával kapcsolatban álló projektekre. 1990-1996 között 580.000 új munkahely létesült és az összesített gazdasági hatás 1991 és 1997 között 5,1 milliárd dollár volt. Barcelonában az 1992-es olimpia kapcsán a munkanélküliség 18,4 %-ról 9,6%-ra csökkent (Stevens, 1999; Brunet, 1995).

Annak ellenére, hogy a mega-események új munkahelyeket teremtenek, a hangsúlyt ezek fennállásának hosszára, és minőségére kéne helyezni. Schimmel (1995) rámutat, hogy a sportesemények szolgáltatással kapcsolatos munkahelyeket kínálnak, amik többnyire részidősek, vagy alul fizetettek. Hiller (2000), Miguelez és Carrasquer (1995) szintén ezen az állásponton voltak a témát illetően.

Még mindig a munkahely létesítés és a széleskörű gazdasági fejlődés témakörében mozogva, az otthont adó város, régió vagy éppen ország számára a legnagyobb lökést a turizmus jelenti. Erre példa az 1996-os Labdarúgó Európa Bajnokság, melyen a turizmusban bekövetkezett „robbanás” segített Nagy Britannia kereskedelmi mérlegét az első többletszintre juttatni 1995 eleje óta. Összesen 280.000 látogató és közvetítő érkezett, akik nagyjából 120 millió fontot költöttek el 3 hét alatt a 8 városban és környékükön (Dobson et.al., 1997).

Hasonlóképpen történt ez Franciaországban az 1998-as Labdarúgó Világbajnokságon. Körülbelül 10-15 millióan látogattak el az eseményre és fél milliárd fontot költöttek hotelra, utazásra valamint ételre (Chaudhary, 1999).

Morphet (1996) azt állította, hogy a médiának nélkülözhetetlen szerepe van abban, hogy a figyelem az adott eseményt rendező városra koncentrálódjon. Ezen felül azt is hangoztatta, hogy ha egyszer a város bekerül a médiába, akkor az a város már soha sem lesz olyan, mint azelőtt.

Kutatások kimutatták például, hogy a televízióban közvetített angol krikett túra Nyugat-Indiába 60%-al megnövelte a turisztikai forgalmat azokon a területeken (Morphet, 1996).

Sőt mi több, Smith és Ritchie (1991) öt évig tartó tanulmánya kimutatta, hogy az 1988-as Calgaryban megrendezett téli olimpia után, nagymértékben megnőtt Calgary ismertségi mutatója más kanadai városokkal szemben, mind az európaiak, mind az USA-ban élők körében.

Hasonlóképpen, 1996-ban a 17 napig tartó, XX. Olimpiai Játékok alatt 2 millióan látogattak el Atlantába és 3,5 milliárd ember látta a várost televízión keresztül, 214 országban (Stevens, 1999).

Mosseberg (1997) kutatásában felhívja a figyelmet, hogy az extenzív média lefedettség egy mega-esemény kapcsán, nem feltétlenül garantál extra turista forgalmat a rendező városnak. Göteborgban, miután megrendezték az 1995-ös Atlétikai Világbajnokságot,

a hatásokat tekintve a turisták nagyon csekély része hozta kapcsolatba a várost a bajnoksággal, annak ellenére, hogy az volt az addigi legnagyobb sportesemény a város életében, és abban az évben az egész világban egyaránt. Állítólag ennek háttérében az áll, hogy habár a média felhang intenzív volt a sportokkal kapcsolatban, kevés szó esett magáról a városról.

A másik példa a szöuli olimpia, amely kapcsán, hosszú távon nem volt észlelhető hatás a helyi turizmusra. Görögország turisztikai mutatói 2003 és 2004 között enyhe emelkedést mutattak a látogatók tekintetében, amíg Athén csökkenést mutatott. A turisztikai hatóságok azt állították, azért maradnak távol a turisták, mert félnek a felújításoktól, amik a látványosságoknál zajlanak (Hellenic Tourism Board, 2004). A fentiek tehát azt támasztják alá, hogy a mega-eseményeknek meg van a pozitív hatásuk a városra nézve, azonban számolni kell azokkal az egyedüli impulzusokkal melyek, a megnövekedett keresletre épülnek az esemény időtartama alatt, és elveszthetik jelentőségüket rövid időn belül. Az Olimpiai Játékok népszerűségének kihasználása akkor lehet hatékony, ha az esemény után is fent tudja tartani az érdeklődést a város, ország iránt ezzel keresett, látogatott desztinációvá tud válni.

Hall és Hodges (1998) hangsúlyozzák, hogy az ilyen események nagy hatással vannak az ingatlan piacra és birtoktertekre. Azt állítják, hogy az ezekhez a rendezvényekhez kötődő infrastrukturális építkezések a házak áttelepítését, valamint az ingatlanárak emelkedését

eredményezik, problémát okozva ezzel az alacsonyabb keresetű társadalmi réteg számára.

Az 1996-os atlantai olimpia a mega-események negatív társadalmi hatásának mintájául szolgál 15.000 lakost lakoltattak ki amiatt, hogy le döntötték a közösségi házépítési projektben felépített házaikat, annak érdekében, hogy helyet biztosítsanak az Olimpiának. 1990 és 1995 között 9.500 ház veszett oda és 350 millió dollár került elvonásra a hátrányos helyzetű családoktól, szociális szolgáltatásoktól, és más támogatási szervezetektől az Olimpia előkészületeire.

Tetézte a helyzetet, hogy a hajléktalan szállók raktárként szolgáltak a játékok ideje alatt, ugyanis az emberi erőforrások szervezetének juttatásokat ígértek, hogy két hétig a szolgáltatásaikat a turistákra és ne a hajléktalanokra irányítsák. Ehhez hasonló helyzet volt Sydneyben 1998-ban, amikor az olimpiai infrastrukturális munkálatok a csúcspontjukon voltak, az ingatlanárak 7%-kal inflálódtak a szokásos 2% helyett (Beatty, 1999).

Essex és Chalkley (1998) kiemeli, hogy Naganoban az 1998-ban megrendezett téli olimpia helyszínén, a lakosság 20.000 fontos adósságot szenvedtek el háztartásonként a rendezvény költségei miatt.

Preuss (2000) szerint fontos, hogy a szervező város fel tudja mérni egy rendezvénynek a hatásait, mint egyszeri impulzusként jelentkező hasznot, hogy biztosítsa a hosszú távú turizmust; befektetéseket; más régiókkal, országokkal való kapcsolatok létesítését; és to-

vábbi rendezvények szervezését.

Emellett szükségszerű, hogy megértésük a tényt, hogy az előnyök kiterjesztése az egész gazdaságra csak akkor lehetséges, amikor az eseménnyel kapcsolatos befektetések felismerésre kerültek. A megnőtt befektetési aktivitáció egy szakasza, és a megnövekedett fogyasztási kiadások együtt egy gazdasági fellendüléssel legyengíthetik a pozitív gazdasági elbillenést.

Következésképpen, ha egy esemény kiadásai a gazdasági pangás során keletkeznek, akkor valószínűleg megerősítőleg hat. Az 1972-es Müncheni, az 1992-es Barcelonai, az 1996-os Atlantai játékok például szerencsések voltak olyan szempontból, hogy a befektetések a gazdaságilag gyenge időszakra estek.

Összefoglalva, a mega-sportesemények súlyosbíthatják a társadalmi problémákat és elmélyíthetik a szakadékot a társadalmi rétegek között.

b) Kulturális hatások

Ha pusztán úgy tekintünk a mega-eseményekre, mint sportfesztiválokra, akkor azt mondhatjuk, hogy a rendező város számára szocio-kulturális előnyöket biztosít. Erre példa, hogy fokozhatják a helyi érdeklődést és részvételt a sportolási tevékenységekben valamint, ahogy Exess és Chalkey (1998) állítja, megerősíthetik a helyi hagyományokat és értékeket, továbbá növelik a lakosok büszkeségét és a közösségi összetartást.

Ezen a ponton maga a rekreáció fogalma is bekapcsolódik, hiszen a fokozott sportolási részvétel jelentősen

hozzájárulhat az élet minőségi javulásához, mind a magán, mind a közösségi szektorban. Példaként említhető Truno (1995) nyomán, hogy Barcelonában az olimpiát követő években érzékelhető növekedés figyelhető meg a részvételben a populáció új társadalmi szektoraiban, az aktív sportolás tekintetében. 46.000 fővel többen kezdték használni a sportcentrumokat, továbbá a nők sportolási aktivitása 35%-ról 45%-ra nőtt 1995-ben. 1994-ben több mint 300.000 ember vett részt sporteseményeken, ami a város lakóit az utcákra csődítette, például az atlétika versenyekre, a népi maratonra, a biciklifesztiválokra, valamint a gördeszka felvonulásra.

A mega-sportesemények szintén hozzájárulhatnak a város látképének átalakításához. Példaként Sheffield városát említenénk, ami tradicionálisan gyárváros volt, az 1980-as évek gazdasági pangása és munkahelymegszűnései után, a város adoptálta a sportot, a szórakozást és a turizmust, mint új arculatot. Ezen elképzelés alatt az olimpia megrendezése nélkülözhetetlen része volt a stratégiának. A 139 millió fontos befektetés a sportinfrastruktúrába, majd az újabb 600 millió font értékű beruházás a szórakozási és kulturális lehetőségekbe, az 1990-es évek elejére új fókuszot adtak a városnak (Roche, 1994).

c) Infrastrukturális és környezeti hatások

A mega-sportesemények megteremthetik a lehetőségét a felújításoknak, az új sportolási lehetőségek bevezetésé-

nek éppúgy, mint a város fizikai környezetének javítását. Az olimpiákhoz hasonló események szervezése gyakran magába foglalja új sportközpontok felépítését, vagy a régiók felújítását annak érdekében, hogy a szervezők eleget tegyenek az elvárásoknak a sokrétű sportpályák rövid időn belüli felállításának. Ezen felül a tetemes mennyiségű turista beáramlása az országba új utak létrehozását, a meglévők javítását, valamint a tömegközlekedés fejlesztését igénylik.

Ráadásaképpen, hogy a város fizikai megjelenése is imponáljon a látogatóknak, a szervezők hajlamosak olyan infrastrukturális beruházásokra is, amik nem feltétlenül kapcsolódnak az olimpia rendezvényéhez (pl. kereskedelmi központok, szabad területek, szabadidő eltöltésére alkalmas helyek).

Talán a legjobb példa a fentiekre a Kitchen (1996) által említett 1992-ben, Barcelonában megrendezett ötkarikás játékok esete. Itt a fő befektetések arra irányultak, hogy kiépítsenek egy új szállítási rendszert valamint, hogy újjáélesszenek egy tengerparti területet, ami mostanra egy kishajó kikötővé alakult, szórakozási lehetőség tucatjával és homokos tengerparttal.

A másik példa lehet Portugália esete, aki elnyerte a jogot, hogy megrendezze a 2004-es labdarugó EB-t, annak ellenére, hogy szegényebb lehetőségei voltak, mint a spanyoloknak. Az, hogy mindezek ellenére Portugáliának ítélték a jogot a rendezésre, azt engedi feltételezni, hogy a cél a portugáliai futball megsegítése és az ország sporttal kapcsolatos fejlesztése volt (Stevens,

1999).

A 2000-ben Sydneyben megrendezett olimpiai játékok folytatták a tendenciát a városi átalakítással. 1,7 milliárd dollárt költöttek a sportolással kapcsolatos adottságok átalakítására, 1,15 milliárd dollárt az infrastruktúra fejlesztésére és 137 millió dollárt a Homebush öböl tisztítására, ami a sportközpont lett a játékok ideje alatt.

Hasonlóképpen Athénban, 2004-ben, a felújítások mellett 1,4 milliárd fontot költöttek az új repülőtér megnyitására, hogy fogadni tudják a 16 millió utast, és a 220.000 tonna teherárut évente. Ezen felül 820 millió font értékű expanziót hajtottak végre a metróvonalon, továbbá 3.000 teljes munkaidős állást hoztak létre.

Mindemellett 1 milliárd dollárt költöttek 2000 és 2004 között olyan projektekre, amelyek nem kapcsolódnak szorosan a játékokhoz, azonban a játék rendezésének ténye váltott ki. Az ötkarikás játékok hatása a fizikai környezetre magába foglalja az új sportközpontok építését, a szállítási-közlekedési útvonalak épülését, és az ipari helyek létrehozását (NSW Government, 2000-2001).

Annak ellenére, hogy a mega-sportesemények hozzájárulnak a városi fejlődéshez, a hangsúlynak a konstrukciós feladatok megvalósításához szükséges munkálatokon kéne lennie. Ahogy Lenskyj (2000) rámutatott, a meghatározott átalakítások véghezvitelének határidejét általában a helyi politikások alakítják ki.

d) Politikai hatások

Az olimpiákhoz vagy labdarúgó világbajnokságokhoz hasonló jelentőséggel bíró rendezvényeknek többnyire megvan a saját lokális, regionális netán központi kormánya.

A legfőbb ok erre az, hogy az adminisztráció ilyen eseményeknél nehézségeket okozhat az infrastruktúrát támogató költségek lefedettségével, vagy a jegyek, támogatások, közvetítési jogok tekintetében, így a gazdasági hozzájárulás gyakran szükséges.

Szükségszerűen, a döntés az olimpia-rendezésre való pályázatok beadásáról a kormány kezében van. Ha nagyobb a gazdasági, fizikai, környezeti befektetések határfoka, mint a beruházások összköltsége, akkor a kormánynak kifizetődő az esemény megrendezése. A kormányoknak többnyire helyi vagy területi szinten van szerepük, hiszen a mega-sportesemények többnyire egy város vagy régió működésére hatnak kitüntetett mértékben (Preuss, 2000).

Harvey (1998) szerint, a helyi kormányok autonómiával rendelkeznek a központi kormánnyal szemben, ezért kevesebb a bürokrácia és több a gyakorlatiasság az ő működésükben. A verseny az esemény rendezés jogára szerves része a városi politikának.

Hall (1987) javaslata szerint, azoknak a döntéseknek, amelyek érintik a „mega-események” rendezését olyan politikai folyamatokból kéne kiindulniuk, melyek nem tartalmazzák a politikai hatóságok, valamint a profitorientált vállalatok érdekeit. Olimpiára való felkészülési évek során, egy szervezői bizottság, különböző kapcsolati szá-

lakat épít ki más szervezetekkel, ami gyakran erőltetett.

3. A Német Szövetségi Köztársaság terrorfenyegetettségének jellemzői és az Olimpia tragikus eseményei

Vizsgálatunk középpontjában a mega-események turizmusra gyakorolt hatása áll. Ahogy korábban már megállapítottuk a sporthoz kapcsolható mega-események közül az olimpiai játékok a legjelentősebbek. A modernkori olimpiai játékok történetében a müncheni olimpiai játékok kiemelkednek több szempontból is. Vizsgálatunk szempontjából ez az az olimpiai ahol terrorcselekmény történt, amely egyrészt komoly károkat okozott az olimpiai eszmében, másrészt - ahogy hipotézisünkben is megfogalmaztuk negatív hatással volt a Német Szövetségi Köztársaság turizmusára, sőt a soron következő olimpiai játék népszerűségére is. Az eredmények világosabb értelmezése érdekében röviden a terrorcselekményről és annak mértékéről is szót kell ejteni.

A Német Szövetségi Köztársaságban a palesztin terrorcsoportok által elkövetett akciók közül a legnagyobb hatást minden kétséget kizáróan a XX. Müncheni Nyári Olimpiai Játékokon történt támadás érte el. A Fekete Szeptember nevű terrorszervezet tagjai 1972. szeptember 5-én a hajnali órákban betörték az olimpiai faluba, ahol az izraeli sportolók és vezetők szállásán két embert megöltek és a zsidó állam csapatának kilenc tagját ejtették túszul. Az elkövetők a túszok szabadon bocsátásáért

cserébe 234 Izraelben és a Német Szövetségi Köztársaságban fogva tartott német és palesztin terrorista szabadon bocsátását követelték.

A túsügy kezelése komoly diplomáciai, nemzetközi jogi vitákat váltott ki. Az izraeli kormány mereven elutasította, hogy a terroristák követelésének eleget tegyenek, de felajánlották a közreműködésüket egy túsmentő akció megszervezésére. A német hatóságok úgy döntöttek, hogy szabad és biztonságos elvonulást adnak az elkövetőknek és a foglyaiknak. Viszonylag hosszasan alkudozás után a terroristákat és az általuk fogva tartottakat autóbusszal szállították Fűstenfeldbruck repülőtérére, hogy onnan másik repülőtérre szállítsák őket. Szeptember 6-ára virradó éjszaka azonban a repülőtéren az események tragikus fordulatot vettek, mert a rendőrségi mesterlövészek és a palesztin fegyveresek között lövöldözés tört ki. A tűzharcban öt terrorista és kilenc tús veszítette életét (Horváth, 2011).

Célkitűzés

Tanulmányunk középpontjában a mega-események és a rendező ország turizmusára gyakorolt hatásuk áll. Minden bizonnyal a sporthoz köthető legnagyobb és legnépszerűbb mega-esemény az olimpiai játékok. Kétségtelen, hogy a sport és a politika gyakran egymás mellé kerülő összekapcsolódó fogalmak, a mindenkor politikai hatalom felhasználta a sport területeit érdekei érvényesítése céljából, így a modernkori olimpia történe-

téből tudjuk, hogy „kitűnő” terep volt terrorszervezeteknek is céljaik elérése érdekében. Ebből kiindulva az olimpiai játékokat, mint óriásrendezvényeket és hatásukat a turizmusra, a sok szempontból különlegesnek, egyedinek és tragikus kezdetűnek mondható 1972. évi Müncheni Nyári Olimpiai Játékok példáján keresztül kívánjuk bemutatni.

Hipotézisek

Hipotéziseinket a következőképpen fogalmaztuk meg:

H1: Feltételezzük, hogy az 1972-es Müncheni Nyári Olimpiai Játékok eseményei törést okoztak a Német Szövetségi Köztársaság turizmusában.

H2: Feltételezzük, hogy a tragikus események törést okoztak a soron következő Nyári Olimpiai Játékok népszerűségében.

Anyag és módszer

Módszertanunk a hazai és a nemzetközi szakirodalom feldolgozásán, dokumentumértékelésen valamint statisztikai adatok elemzésén alapult.

Eredmények

Az Olimpia összköltsége kb. 2 milliárd német márka volt, és 1,3 milliárd német márka volt a bevétele. München városa a további fennálló költségekből 143 millió német márkát vállalt el, a többi költséget a Szövetség „rendezte”.

Az Olimpiának köszönhetően Mün-

chen számos előnyt élvezett. Az olimpiát megelőző előkészítő szakasz kedvező gazdasági hatással volt München városára. A legtöbbet az építőipar profitálta. De más területek, mint például a kiskereskedelem is hasznot húzott az olimpiának köszönhetően. Így az olimpia előtt álló Münchenről elmondható, hogy a gazdaság szinte minden egyes résztvevője vagy összetevője közvetett vagy közvetlen módon összefüggésben volt az olimpiával. Így a fellendült gazdasági élet eredményeként 0,5 %-kal csökkent Münchenben a munkanélküliségi ráta (Rózsaligeti, 2012).

Az 1972-es Münchener Olimpiai Játékok turizmusra gyakorolt hatását vizsgálhatjuk a turisztikai kínálat és a turisztikai kereslet oldaláról. Ennek megfelelően a turisztikai kínálat oldalán vizsgáltuk az általános infrastruktúrát, turisztikai infrastruktúrát, turisztikai szuprastruktúrát és a sportlétesítmények helyzetét.

Az általános infrastruktúráis célok között szerepelt a közlekedési rendszer fejlesztése, mely magába foglalta a metró vonal és villamos hálózat kiépítését, kiterjesztését az Olimpiai rendezvények helyszíneire. Továbbá a gyalogos turista centrum létrehozását, egy új repülőtér építését a Játékokra, ehhez kapcsolódott még a szövetségi vasút és autóbusz hálózat fejlesztése is (Geipel, et al. 1993).

Következtetésként levonható, ezek a hirtelen jövő hatalmas nagyságrendű kiadások a város fejlődésében 6-15 éve előnyt jelentett.

Turisztikai infrastruktúra célja az

Olimpiai Park és környékének kiépítése mellett a sportesemények művészetével és kultúrával való körbeölelése, kiegészítése volt, a minőségi és menynyiségi kulturális létesítmények létrehozása, a kulturális ajánlat nemzetközi színvonalra való emelése. Az Olimpiai Park és annak későbbi hasznosítása a mai turisztikai programok szerves részét képezik, ma is turisztikai attrakciónak számít az Olimpiai toronnyal, és az un. sátoertő építészettel. Ezt mi sem bizonyítja jobban, mint, hogy az Olimpiai Parknak évente 10 millió látogatója van, az éves bevétel pedig akkor 2 millió német márka volt. Az 1972-es Münchener Olimpiai Játékok mottója „Olimpia Zöldben”, ezt a Park, mely a modern kertépítészet mesterművének számít és a Stadion hűen tükrözi.

Turisztikai szuprastruktúrára jellemző volt a rövidtávú növekedési impulzusok a magán és közszféra beruházásokban, mely magában foglalja a szállodaépítéseket ezzel együtt pedig a személyzeti kapacitás növekedését. 1966 óta ez volt az első komoly irányváltás a szálloda iparban, mely korszerűsítéshez, bővítéshez vezetett ezzel növelve a teljes kapacitást. Ekkor valósult meg a Home & Host program (otthon és vendéglátó program), mely 100.000 nem kereskedelmi szálláshelyet teremtett. Az Olimpiához kapcsolódó férőhely kapacitásnövekedés tehát 12.2 % volt.

Tapasztalatok azt bizonyítják, hogy egy világméretű rendezvényre készített épület komplexumok a versenyek után feleslegessé, kihasználatlanná válnak és a pusztulás útjára lépnek.

Így a sportlétesítmények kialakításánál is fontos szempont volt a későbbi hasznosíthatóság és a gazdaságos üzemeltetés figyelembevétele, ezt a németek kitűnően megoldották, talán azóta sem született ilyen jó megoldás a létesítmények „megmentésére”.

Az Olimpiai falu férfi része társasházként a női részlege kollégiumként, a sajtóközpont iskolaként, a televízió- és rádió centrum központi egyetemi sportpályaként, az Olimpiai Csarnok koncertek, kongresszusok helyszíneként, az Olimpiai Stadion pedig fontos sportesemények, futballmérkőzések helyszíneként működött tovább.

Mint azt már fentebb említettük az 1972-es Müncheni Olimpiai Játékok turizmusra gyakorolt hatásait vizsgálhatjuk a turisztikai kereslet oldaláról is. A turisztikai kereslet esetében a turista forgalmat, a vendégéjszakák számát, turizmus specifikus publikációkat, a reklámokat vizsgáltuk.

A turizmus specifikus publikációk és a reklámok célja a Német Szövetségi Köztársaság imázsának javítása volt a külföldiek körében, mely előmozdította a turisztikai kereslet növekedését. Ehhez nagyban hozzájárult a fentebb már említett Olimpiai Park megépítése is, mely turisztikai látványossággént szolgált és vonzotta a látogatókat. Cél volt továbbá, hogy Nyugat-Németország bemutassa, igyekszik megszabadulni náci múltjától.

Ami az Olimpiai Játékok finanszírozását illeti a pénzügyi források megnyitásának sürgőssége növekedett az Olimpiai Játékok méretének növekedésével. Az általunk is vizsgált időszakban a

televíziós jogok eladása és a szponzoráció, melyek máig a legfontosabb források, tekintélyes méretre nőttek. Az 1972-es Müncheni Olimpia kiemelten fontos a közfinanszírozás szempontjából (Fischer és Höß, 2004).

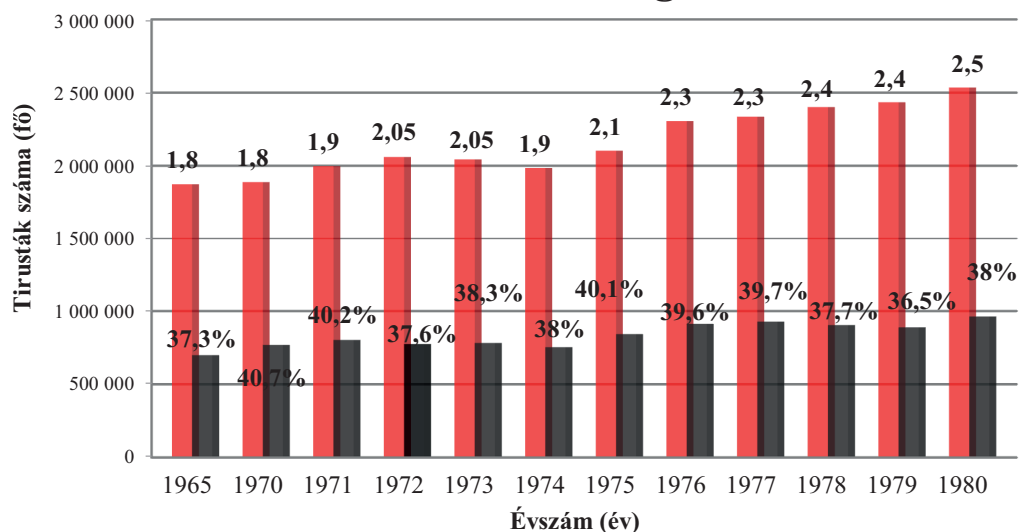
Az 1972-es Olimpiát "különleges finanszírozási módszerekkel" pénzelték. Ezek mind OCOG (Olimpiai Szervezőbizottság) bevételek (19%) voltak. Ezek magukba foglalták az Olimpiai érmekeket és bélyegeket, és az Olimpiai lottó bevételeinek megosztását. A maradék 893,1 Millió USA dollárt a szövetségi kormány (50%), a szövetségi államok (25%), valamint München és Kiel városa (25%) fedezte.

München turista forgalmának vizsgálatát (1. ábra) az 1965-ös évvel kezdtük, mikor is a vendégek száma meghaladta az 1,8 millió főt. Ez a növekedő tendencia egészen 1973-ig figyelhető meg, amikor is egy nagyon gyenge, alig 1%-os visszaesés volt tapasztalható és egy hasonló (2,8%) csökkenés volt jellemző 1974-re is.

Azután, azonban mint, ahogy azt az ábra is mutatja folyamatos növekedés volt jellemző München turista forgalmára.

1972-ben a látogatók száma meghaladta az előző 1971-es évet és az Olimpia nézői száma elérte a 3,3 millió főt, a lényegesen több vendég pedig hónapra lebontva szeptemberben és októberben látogatta meg Münchent, ebben az Olimpia mellett a Sörfesztiválnak is nagy szerepe volt. A legnagyobb növekedés azonban november és január hónapra tehető.

München turista forgalma

1. ábra: München turista forgalma

(Forrás: Fremdenverkertamt München (Hrsg.) Aktionplan (2004) alapján saját szerkesztés)

Azt gondoljuk vizsgálni kell a turista forgalomban a külföldi vendégek arányát illetve arányuknak a változását is (2. ábra).

1965-ben a külföldi vendégek aránya 37,31% volt, ez a növekedés 1971-ig tartott, amikor is az összes turista forgalom 40,2%-át tették ki külföldiek.

A külföldiek, anyaországukat tekintve az Egyesült Államokból, Olaszországból és Ausztriából származtak.

Érdekesnek tartjuk továbbá, hogy az Olimpia évében, ami tudjuk egy nemzetközi sportesemény, melyről azt feltételeznénk, hogy vonzza a turistákat, a külföldi vendégek száma lecsökkent 37,61 %-ra. Ezen szám alapján előző állításunk nem igazolható.

A vendég éjszakák száma (2. ábra) 1972-ben ért el a „rekordot”, amikor is meghaladta a 4 millió vendégéjsza-

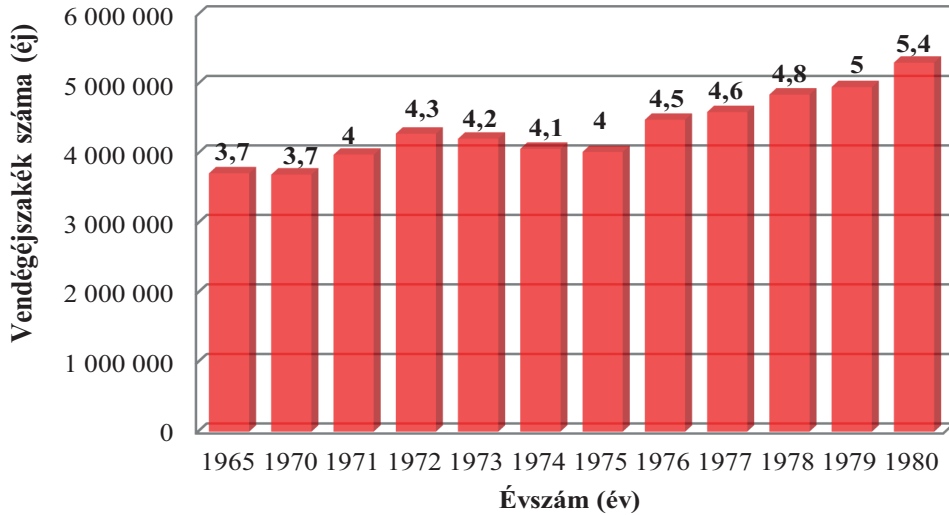
kát. München volt a Német Szövetségi Köztársaság legnagyobb idegenforgalmi központja, itt értékesítették a legtöbb vendégéjszakát a közép ár kategóriában.

Nézők száma és a sportolói létszám az Olimpiai Játékok történetében

Hipotézisünk második felének bizonyításához az Olimpiákon részt vevő sportolók létszámának (3. ábra) vizsgálatát, valamint a Játékokon megjelent nézők számának (4. ábra) alakulását, ezek elemzését használtuk fel.

Az Olimpiai Játékokon részt vevő sportolók számát tekintve természetesen látható, hogy az Olimpiai Játékok a kezdetektől fogva egyre népszerűbbek lettek a nemzetek és a sportolók körében.

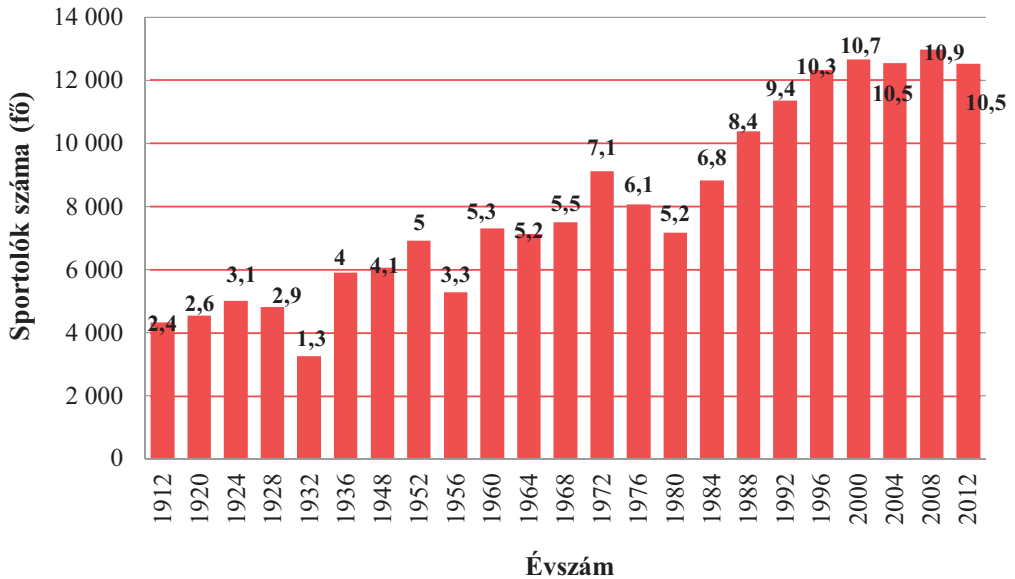
München vendégéjszakáinak száma

2. ábra: München vendégéjszakáinak száma

(Forrás: Fremdenverkertamt München (Hrsg.) Aktionplan (2004) alapján saját szerkesztés)

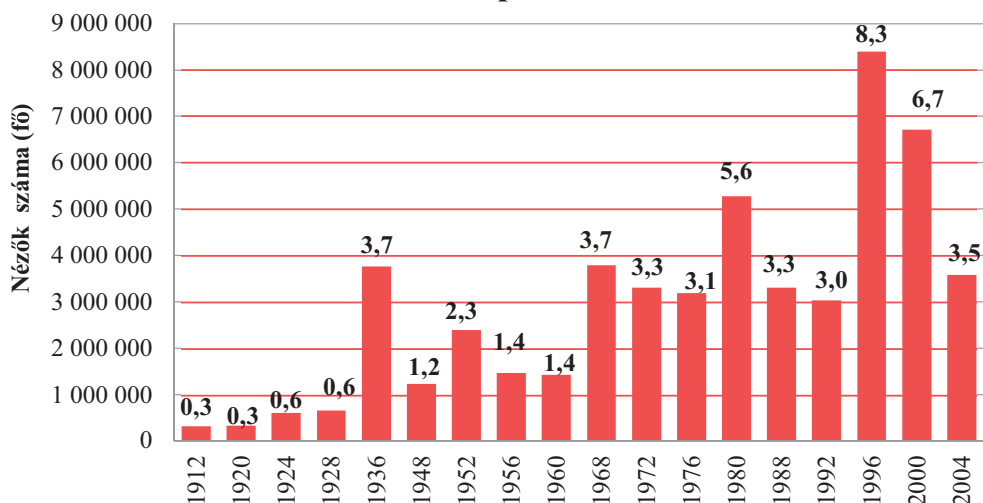
Sportolók száma az Olimpiákon

3. ábra: Sportolók száma az olimpiákon

(Forrás: Magyar Olimpiai Bizottság; saját szerkesztés)

Nézők száma az Olimpiákon 1912- 2004

4. ábra: Nézők száma az Olimpiákon 1912-2004

(Forrás: Olimpiai múzeum honlapja alapján saját szerkesztés)

Az 1956-os melbourne-i olimpián csökkent ugyan a résztvevők száma, de mint azt a diagram is mutatja a soron következő három Olimpiai minden azt megelőző sportolói létszámot meghaladott, felülmúlt.

Kiugró pontnak számít az általam vizsgált 1972-es Müncheni Olimpia, ahol 7134 sportoló képviselte országát.

A soron következő Olimpiai Játékokon, mint látható a sportolók létszáma jelentősen visszaesett, ennek hátterében az a tény húzódhat, hogy a Müncheni Olimpián történt terrorcselekmény után a sportolók és a szakmai vezetés nem tartotta biztonságosnak az Olimpián való megjelenést, részvételt. A résztvevő sportolók száma az 1980-as Moszkvai Olimpián tovább csökkent, amely szintén a politikai eseményekhez vezethető vissza, ugyanis több nyugati állam bojkottálta ezt az Olimpiát. Mintegy 65 állam zárkózott

el a szerepléstől az afganisztáni szovjet megszállás miatt.

Az 1984-es Los-Angeles-i Olimpiától újra növekedésnek indult a sportolók létszáma, annak ellenére, hogy Szovjetunió és a Keleti blokk 14 állama (kivéve Romániát) ellen bojkottálta a Los Angelesi Olimpiai Játékokat. Azt állították, hogy nem tudják garantálni sportolók biztonságát. A szovjet politika arra hivatkozott, hogy „a sovinszta felfogás és a szovjetellenes hisztéria felkapott lett az Egyesült Államokban” (Rózsaligeti, 2012).

A sportolói létszámban bekövetkező későbbi növekedés a világpolitikai helyzet viszonylagos rendeződésének köszönhető. Mára az Olimpián résztvevő sportolói létszám megközelíti a 11.000 főt.

Felmerülhet a kérdés és bennünk is felmerült, hogy az izraeli állam sportolói ellen intézett terrorcselekmény után, a

következő Olimpián vajon képviselték e magukat? Az 1972-es Müncheni Olimpián 14 sportoló volt jelen az 1976-os Montreáli Olimpián 26 sportoló képviselte országát. Tehát igen megjelentek a soron következő Játékokon.

Az egyes Játékokon megjelenő nézői számot (4. ábra) tekintve hasonlóak mondhatók el, mint a sportolói létszám esetében.

A Müncheni Olimpián több mint 3,3 millió néző jelent meg ez ugyan kevesebb, mint az azt megelőző Játékokon, de itt figyelembe kell venni, hogy az 1972-es év az olajválság kezdete volt. Viszont a csökkenő tendencia az 1976-os Olimpiára tovább csökkent ennek hátterében, mint ahogy az munkánk során is bizonyosságot nyert az a tény állt, hogy a Müncheni terrorcselekmény után a sport iránt érdeklődők sem tartották biztonságosnak az Olimpiai rendezvények látogatását. De figyelembe kellett azt is vennünk, hogy erre az időszakra az „Olajválság” begyűrűzött a világba, mely nagyban növelte az olimpiára utazás költségeit mind a sportolók mint a nézők oldaláról.

Következtetések

Hipotézisünk első fele mely szerint az 1972-es nyári olimpiai játékok tragikus eseményei törést okoztak a Német Szövetségi Köztársaság turizmusában bizonyítást nyert, ahogy az ábrán is látható a vendégek száma az olimpiát követő években csökkent. Ezzel egyidejűleg azonban az is látható, hogy a külföldi vendégek aránya növekszik.

Ennek hátterében a ma divatossá váló katasztrófa turizmus állhat. Az gondoljuk, hogy sokan szerették volna azokat a helyszíneket látni, ahol egy ilyen terrorcselekmény lezajlott, a látogatók egy része talán zarándokútként is tekintett München meglátogatására és kegyeletét szerette volna leróni az izraeli sportolók előtt.

Hipotézisünk második fele mely szerint a Müncheni Olimpián történt terrorcselekmény negatív hatással volt a soron következő nyári Olimpiai játékok népszerűségére szintén valószínű. Az általunk elemzett ábrán látható, hogy a Montreáli Olimpián több mint 1000 sportolóval kevesebb vett részt, melyet én egyértelműen a terrorcselekmény elrettentő hatásaival magyarázunk. Sem a sportolók sem pedig a szakmai vezetés nem tartotta biztonságosnak a Játékokon való megjelenést. A teljesség kedvéért fontos azonban azt is megemlíteni, hogy ezen az Olimpián jelent meg a bojkott fogalma hiszen ekkor történt meg az, hogy afrikai csapatok nem álltak rajthoz. Kérték a NOB-ot, hogy Új-Zélandot zárják ki a Játékokból és mivel ennek a NOB nem tett eleget, távol maradtak. Ugyancsak csökkenő arányt mutat - és ez is alátámasztja hipotézisünk helytállóságát- az Olimpiákon megjelenő nézők száma, mely 1972-ről 1976-ra közel 120.000 fővel csökkent.

Vizsgálatunk célja volt: a sport és a turizmus kapcsolatának vizsgálata az 1972-es Müncheni Nyári Olimpiai Játékokon keresztül, valamint a terrorcselekmény hatásainak áttekintése a

turizmusra.

Azonban azt is meg kell említenünk és ebben látjuk az Olimpiai Játékok igazi csodáját, varázsát, hogy (szerencsére) semmilyen esemény - legyen az politikai gazdasági vagy egyéb- nem tudja a népszerűségét hosszútávon, hangsúlyozzuk hosszútávon megtörni.

Felhasznált irodalom

- Beaty, A. (1999): *The homeless Olympics? In Homelessness: the Unfinished Agenda*. University of Sydney, Sydney.
- Brunet, F. (1995): *An economic analysis of the Barcelona '92 Olympic Games: resources, financing and impact*. In *The Keys to Success* (DE MORAGAS M. and BOTELLA M. (eds)). Centre d'Estudis Olímpics de l'Esport, Universitat Autònoma de Barcelona, Barcelona, Elérhető: http://centroszet.hu/tananyag/rendezveny/23_megarendezvnyek.html Letöltés ideje: 2019. 10. 30.
- Chaudhary, V. (1999): *Golden goals*. Guardian.
- Crompton, J. (1995): Economic analysis of sport facilities and events: eleven sources of misapplication. *Journal of Sport Management*, **9**: (1) 14–35.
- Dobson, N., Holliday, S., Gratton, C. (1997): Football came home. *Sport Management*, **17**: (5) 16–19.
- Essex, S., Chalkley, B. (1998): Olympic Games - catalyst of urban change. *Leisure Studies*, **17**: (3) 187–206.
- Fischer, S., Höß, K. (2004): *Auswirkungen von Sportgroßveranstaltungen auf Destinationen*. Grin.
- Fremdenverkertersamt München (2003): *Der Tourism in München Aktionplan, 2004*. Landeshauptstadt München, München.
- Hall, C. M. (1987): The effects of hallmark events on cities. *Journal of Tourism Research*, **26**: (2) 44–45.
- Geipel, R., Helbrecht, I., Pohl, J., (1993): *Die Münchner Olympischen Spiele von 1972 als Instrument der Stadtentwicklungspolitik*. In: Häußermann, H., Siebel, W. (eds): *Festivalisierung der Stadtpolitik. VS Verlag für Sozialwissenschaften*, Wiesbaden
- Hall, C. M., Hodges, J. (1998): *The politics of place and identity in the Sydney 2000 Olympics: sharing the spirit of corporatism*. Meyer & Meyer Fachverlag und Buchhandel GmbH, Aachen.
- Harvey, D. (1989): *The Urban Experience*. Blackwell, Basil Blackwell, Oxford.
- Hellenic Tourism Board (2004): *Tourists' arrivals in Greece*. Hellenic Tourism Board, Athens.
- Hill, C. (1992): *Olympic Politics*. Manchester University Press, Manchester.
- Hiller, H. H. (2000): Mega-Events, Urban Boosterism, and Growth Strategies: An Analysis of the Objectives and Legitimations of the Cape Town 2004 Olympic Bid. *International Journal of Urban and Regional Research*, **24**: 439–458.
- Horváth, A. (2011): Németország terrorfenyegetettségének jellemzői, *Nemzet és biztonság: Biztonségpolitikai Szemle*, **4**: 42-51.
- Ingerson, L. (2001): A comparison of the economic contribution of hallmark sporting and perfor-

- ming arts events. In: Gratton, C., Henry, I. (eds). *In Sport and the City: the Role of Sport in Economic and Social Generation*. Routledge, London, 45-60.
- Kitchen, T. (1996): Cities and the 'world events' process. *Town and Country Planning*, **65**: 314–317.
 - Lenskyj, J. H. (2000): *Inside the Olympic Industry: Power, Politics and Activism*. State of New York University Press, Albany.
 - Miguelez, F., Carrasquer, P. (1995): The repercussion of the Olympic Games on labour. In: De Morgas, M., Botella, M. (eds.) *In the Keys to Success*. Centre d'Estudis Olímpics i de l'Esport, Universitat, Barcelona.
 - Morphet, J. (1996): The real thing. *Town and Country Planning*, **65**: 312–314.
 - Mosseberg, L. (1997): The event market. *Annals of Tourism Research*, **24**: 748–751.
 - NSW Government (2001): *Budget statement of the New South Wales Government 2000–2001*. NSW, Sydney.
 - Piskóti, I. (2010): *Mega Event marketing- nagyrendezvények hatása a városok, térségek fejlesztésére, imázsára*. Marketingkaleidoszkóp, 305-320.
 - Preuss, H. (2000): *Economics of the Olympic Games: Hosting the Games 1972–2000*. Walla Walla Press, Sydney.
 - Preuss, H. (2002): *Economic dimension of the Olympic Games*. Centre d'Estudis Olímpics.
 - Ritchie, J. R., Smith, H. B. (1991): The impact of a mega-event on host awareness: a longitudinal study. *Journal of Travel Research*, **30**: 3–10.
 - Roche, M. (1994): Mega-events and urban policy, *Annals of Tourism Research*, **21**: 1–19.
 - Roche, M. (2000): *Mega-Events and Modernity: Olympics and Expos in the Growth of Global Culture*. Routledge, London.
 - Rózsáligeti, L. (2012): *Olimpia-lexikon*, Corvina Kiadó Kft, Budapest.
 - Schimmel, K. S. (1995): Growth politics, urban development, and sports stadium construction in the United States: A case study. In: Bale, J., Moeno, O. (eds): *The Stadium and the City*. Keele University Press, Keele.
 - Stevens, T., Bevant, T. (1999): Olympic legacy. *Sport Management*, **19**: 16–19.
 - Truno, E. (1995): Barcelona: city of sport. In: De Morgas, M., Botella, M. (eds.): *In the Keys to Success*. Centre d'Estudis Olímpics i de l'Esport, Universitat, Barcelona.
 - Whitson, D., Machintosh, D. (1996): The global circus: international sport, tourism, and the marketing of cities. *Journal of Sport and Social Issues*, **23**: 278–295.

RITZ ANNA, SZABÓ ATTILA, KALÓ ZSUZSANNA

NŐI TRAUMÁK ÉS VERSENYSPORT – INTERJÚS VIZSGÁLAT VERSENYSPORTOLÓ NŐKKEL A GYERMEKKORI FELNÖTTEK ÁLTAL ELKÖVETETT TRAUMATIKUS ÉLMÉNYEKRŐL MAGYARORSZÁGON

WOMEN'S TRAUMAS AND COMPETITIVE SPORTS - INTERVIEWS WITH WOMEN ATHLETES ON TRAUMATIC CHILDHOOD EXPERIENCES CAUSED BY ADULTS IN HUNGARY

Absztrakt

Bevezetés: A szervezett testmozgás hozzájárul a gyermekek testi és lelki fejlődéséhez, azonban minden pozitív hatása mellett sem hagyhatjuk figyelmen kívül a sportban megjelenő erőszakot és annak következményeit. Kutatásunk célja feltárni az érzelmi, fizikai, illetve szexuális abúzzsal összefüggő tapasztalatokat női sportolók körében. Emellett megfigyeltük, hogy a résztvevők hogyan alkotják meg a bántalmazás fogalmát a sporttevékenység keretein belül, mennyire tájékozottak a gyermekek jogaival és az erőszakkal kapcsolatban és milyen hosszú távú következményekről számolnak be.

Anyag és módszer: Ennek érdekében félig-strukturált interjúkat készítettünk öt felnőtt nővel (N=5), két vízilabdázóval és három kézilabdázóval, akik tíz és tizennyolc éves koruk között

versenyszinten sportoltak. A résztvevők életkora tizennyolc és huszonöt év közé esett. Az összegyűjtött anyagon kvalitatív tartalomelemzést végeztünk, majd tematikus szempontból értékeltük az eredményeket.

Eredmények: Az elemzés eredményei felvázolták az általános, sporttal járó és az elköteleződéssel kapcsolatos jelenségeket, az abúzus különböző formái köré csoportosuló eseteket, a szexuális bántalmazás előzményeit és következményeit, a zaklatás eseteit, a megküzdés, trauma és feldolgozás élményeit és egy speciális dimenziót, ami a hatalom köré összpontosul. Mindemellett körvonalazódott egy olyan tabu-jelenség az átélt élményekkel kapcsolatban, ami az elszenvedett bántalmazás feldolgozását hátráltathatja.

Következtetések: A megfigyelt jelenségek alapján levonható következtetések további kutatási- és megelőzé-

si-stratégiák lehetőségét terjesztik elő.

Kulcsszavak: trauma, abúzus, bántalmazás, női versenysport

Abstract

Introduction: Organized sports and exercise contribute to the physical and mental development of children. Despite its positive effects, scholars should not overlook the incidence of violence and its consequences in sport. The aim of our research was to explore emotional, physical, and sexual abuse experiences among female athletes. In addition, we assessed participants' concept of abuse within the framework of sporting activities, their level of knowledge about children's rights and about violence in sports, and what long-term consequences they report.

Material and methods: Therefore, we conducted semi-structured interviews with five adult women (N = 5), two water polo players, and three handball players, who practiced their sport at a competitive level between the ages of 10 and 18. The current age of the participants was between eighteen and twenty-five years. Qualitative content analysis was performed on the collected material, and the results were evaluated from a thematic perspective.

Results: The results of the analysis outlined general, sports-related and engagement-related phenomena, idiographic cases and forms of abuse, history and consequences of sexual

abuse, cases of harassment, experiences of coping, trauma and processing, and a special dimension concentrating around power. In addition, a taboo phenomenon has been noted, in relation to the abuse experiences, that hindered and delayed coping.

Conclusions: Important conclusions drawn from these real-life abuse stories provide an opportunity for further research and prevention strategies.

Keywords: trauma, abuse, women's competitive sport

Bevezetés

A szervezett testmozgás hozzájárul a gyermekek testi és lelki fejlődéséhez, formálja a személyiségüket és a magukról alkotott képüket, együttműködést, toleranciát, fegyelmet és tiszteletet tanít nekik. A sport minden pozitív hatása mellett azonban nem hagyhatjuk figyelmen kívül a közegen belül megjelenő erőszakot és annak következményeit.

Gyermekjogi szempontból két fontos alapelvet érdemes áttekintenünk. Először is, a gyermekek számára biztosítani kell a szabadidőhöz, életkoruknak megfelelő játékhöz és sporthoz való joguk érvényesülését (ENSZ Gyermekjogi egyezmény, 31. cikk, 1989). Másodszor, minden gyermeknek joga van az erőszakmentes gyermekkorhoz, tehát meg kell óvni őket „az erőszak, a támadás, a fizikai és lelki durvaság, az elhagyás vagy az elhanyagolás, a rossz bánásmód vagy a kizsákmányo-

lás - ideértve a nemi erőszakot is - bármilyen formájától mindaddig, amíg szüleinek vagy valamelyik szülőjének, illetőleg törvényes képviselőjének vagy képviselőinek, vagy bármely más olyan személynek, akinél elhelyezték, felügyelete alatt áll” (ENSZ Gyermekegyezmény, 19. cikk, 1989). Ezeknek az elveknek egyidejűleg kell érvényesülniük, nincsenek egymást kizáró viszonyban.

A sportban megjelenő, gyermekek elleni erőszak viszonylag új és eddig csupán kismértékben feltérképezett terület, melynek kutatására a téma komplexitása, érzelmi telítettsége, továbbá jogi és gazdasági érintettsége miatt egyelőre kevesen vállalkoztak. Magyarországon ez ideig egy kutatás foglalkozott a kérdéssel, az UNICEF 2012-ben készült, nem reprezentatív, de kétségkívül informatív vizsgálata. Ennek során 957 fő, 18 és 63 év közötti felnőtt számolt be a szervezett sportban szerzett gyermekkori élményeiről egy kérdőív kitöltésével. A kutatási mintában az esetek 73%-ban fordult elő érzelmi bántalmazás, 39%-ban fizikai erőszak, 31%-ban szexuális zaklatás és 15%-ban beavatási szertartás. Az adatok igen szoros kapcsolatot mutatnak az egyes bántalmazási formák között is (Gyurkó et al., 2014). Továbbá, ahogy Bjørnseth és Szabó (2018) szisztematikus irodalmi áttekintésükben megállapították, a magasabb szinten sportolók sebezhetőbbek, nagyobb eséllyel esnek a grooming (behálózási) folyamat csapdájába, ami a bizalom kiépítésén és a sportoló elkülönítésén keresztül vezet a szexuális bántalma-

záshoz.

Az abúzus, avagy bántalmazás fogalma alatt az Egészségügyi Világszervezet definíciója alapján a következőt értjük: „A gyermek bántalmazása és elhanyagolása (rossz bánásmód) magában foglalja a fizikai és/vagy érzelmi rossz bánásmód, a szexuális visszaélés, az elhanyagolás vagy hanyag bánásmód, a kereskedelmi vagy egyéb kizsákmányolás minden formáját, mely a gyermek egészségének, túlélésének, fejlődésének vagy méltóságának tényleges vagy potenciális sérelmét eredményezi egy olyan kapcsolat keretében, amely a felelősségen, bizalmon vagy hatalmon alapul.” (Árki et al., 2013) Ez alapján négy fő kategóriát különböztethetünk meg a bántalmazáson belül, a fizikai, a szexuális és az érzelmi abúzust, illetve az elhanyagolást. A sportbeli bántalmazás megtörténhet például megszegyeztetés, kiabálás, „bűnbakállítás”, figyelmen kívül hagyás, fenyegetés, izolálás, lekicsinylés és elutasítás formájában (Gervis és Dunn, 2004), megfelelő mennyiségű vagy minőségű víz, étel vagy alvás megtagadásaként, megfélemlítésként (például tárgyak erőszakos dobálása), sérülések gyógyulási idejének figyelmen kívül hagyásaként (Stirling et al., 2011), fizikai erőszakként, szexuális zaklatásként és bántalmazásként, veszélyeztetés formájában, szervezeti szintű rossz bánásmódként és gyermekmunka szintű edzéstervek kényszerítésekként is (Stirling, 2009). Az abúzussal párhuzamosan emellett beszélhetünk zaklatásról is, aminek Stirling (2009) szintén négy formáját különbözteti meg, a fizikai zaklatást

(például szándékos ütközés vagy a személy útjának elállása), a szexuális zaklatást (például szükségtelenül hiányos egyenruha), az érzelmi zaklatást (például megszegyenítő viccek) és a nemi, faji vagy szexuális orientáció alapú zaklatást (például ezek alapján kiközösítés). Mindezeknek kiváló terepet biztosít a komoly hatalmi és tekintélybeli különbség a sportban dolgozó felnőtt és a sportoló gyermek között (Stirling et al., 2011), illetve a szülők nagyfokú, kritikátlan bizalma a sportszakemberekben (Brackenridge, 1998).

A bántalmazás és a zaklatás következményei igen súlyosak is lehetnek; az UNICEF vizsgálata szerint az elszendvedett bántalmazás minden második esetben az önkép vagy a testkép torzulását idézte elő a gyermekben (Gyurkó et al., 2014). Mindemellett tovább súlyosbíthatják a helyzetet az elmosódó szerephatárok, és az ezáltal kialakuló családi viszony és többszörös függés. Erről a jelenségről ír Brackenridge 1997-es cikkében, ahol az ilyen körülmények között történő szexuális abúzust „virtuális vérfertőzésnek” nevezi. A bántalmazás következményeinek tárgyalásakor fontos kiemelnünk a közvélemény és a hozzátartozók vélekedésének, illetve a társadalmi elfogadottságnak a hatását. Magyarországon a gyermekbántalmazással szembeni széleskörű tolerancia (Tóth, 1999) és a sporttal kapcsolatos különleges elbírálás figyelhető meg a közvéleményben. Az emberek elnézőbbek a sérelmekkel, ha azokat az eredményesség szempontjából is meg lehet közelíteni. A győzelemért elviselt szenvedés elfo-

gadott, az erőszakos módszerek használata pedig legitimizálódik a siker fényében (Gyurkó et al., 2014). Belátható, hogy a felvázolt problémák megelőzéséhez és megoldásához először a helyzet és a jelenség alaposabb megértésére van szükség, különösképpen a magyar közeg sajátosságainak figyelembevételével. Mindazonáltal Bjørnseth és Szabó (2018) is kitér az élmények megosztásának problémájára – a bántalmazott sportolókat a következményektől való félelem és a helyzet kétes, bizonytalan értékelése megakadályozza abban, hogy megnyíljanak az átélt eseményekről. Így az egyedi történetek felderítésében előnyt jelent a közeg és a sportolói mentalitás beható ismerete. Az első szerző saját, tizenkét éves élsportolói pályafutása alatt közel naponta szembesült az erőszak és a bántalmazás különböző formáival a gyakorlatban, így lehetősége nyílt a szakirodalomra és személyes tapasztalataira alapozott kvalitatív módszerek használatára ebben az egyébként igen zárt közösségben. Exploratív kutatásunk célkitűzése, tehát, lépést tenni a magyar sport ezen aspektusának feltérképezése felé és afelé, hogy a folyamat pontosabb megértésével hatékony preventív programok jöhessenek létre a gyermekek védelmében.

A vizsgálat célja emellett feltárni az érzelmi bántalmazással és a fizikai, illetve szexuális bántalmazással összefüggő tapasztalatokat női sportolók körében. Továbbá annak a feltárása is, hogy a résztvevők hogyan alkotják meg az abúzus fogalmát a sporttevékenység keretein belül, mennyire tá-

jékozottak a gyermekek jogaival és az erőszakkal kapcsolatban. A sportolók a magasan toleráns társadalmi megítélés és a sportetikával kapcsolatos hiedelmek következtében az erőszakos, illetve bántalmazó viselkedést legalább részben a sport természetes velejárójának tekintik, ahogy azt például Vertommen et al. 2018-as kutatása is felvetette. Külföldön (Brackenridge, 1998) és az UNICEF magyar jelentésében (Gyurkó et al., 2014) is tájékoztatlanysággal szembesültek a kutatók a gyermekek jogaival és az erőszakkal kapcsolatban. A bántalmazás hatásaiként a szakirodalom a következőket említi: szomatizáció, depresszió, szorongás (Vertommen et al., 2018), érzelmi instabilitás, magas szintű magyarázatkeresés, önértékelési problémák, alvászavarok, evészavarok, testképzavarok, bizalmatlanság, elkerülő viselkedés a bántalmazás körülményeivel kapcsolatban, önkárosító és önbántó viselkedés, agresszió, szexuális és párkapcsolati problémák, kiegészítő, kényszeres tendenciák és szerhasználat (Stirling et al., 2011).

Anyag és módszerek

Minta

A kutatás narratív nézőpontból vizsgálta az versenysportoló lányok ellen elkövetett bántalmazást. Ennek érdekében a mintát olyan felnőttek alkották, akik 10 és 18 éves koruk között részt vettek versenysportban. A versenysportot ez esetben olyan sporttevékenységként definiáltuk, melynek

„célja és lényege a minél jobb egyéni eredmény elérése, illetve meghaladása, és mások eredményeinek túlszárnyalása” szervezett formában (Ekler, 2011). Teljesítménybeli csúcsa az élsport. A kutatás kifejezetten a női narratívát hivatott feltérképezni, ezért kizárólag nőkkel vettünk fel adatokat. Felső korhatárként a 35 éves kort jelöltük meg. Csak egészséges, gyógyszeres kezelés alatt nem álló felnőtteket kerestünk meg (az interjúkat az első szerző készítette). Kvalitatív kutatásként nem volt cél reprezentatív minta vizsgálata, ezért szűrőfeltételként nem alkalmaztuk sem az iskolázottságot, sem a szocioökonómiai státuszt. Továbbá nem kontrolláltuk a minta életkori eloszlását a meghatározott paramétereken belül az alacsony szükséges elemszám miatt. A résztvevők kiválasztása és az adatgyűjtés a téma szenzitivitása és a közeg zártsága miatt kényelmi mintavételi eljárással történt, és a hólabda mintavételi módszerrel bővült. A megkeresett személyeket elektronikus üzenetben kértük fel a részvételre egy felhívó levélen keresztül. A levélben tájékoztatást kaptak a kutatás témájáról, céljairól és lebonyolításáról is. Előzetes tudással, a sportbeli abúzzsal kapcsolatos élményeikről nem rendelkezünk.

Résztvevők

A megkeresettek fele vállalta a részvételt, így a résztvevők száma öt fő volt, életkoruk 18 és 25 év közé esett. A kutatásban három kézilabdázó és két vízilabdázó vett részt. Ahogyan azt

Vertommen et al. 2016-os publikációjában is olvashatjuk, minél magasabb a sportolás szintje, annál nagyobb százalékban találkozunk a sportoló erőszakkal pályafutása során. Mivel a résztvevők nagy része a nemzetközi szintű élsport közegében mozog, a kényelmi, illetve hólabda módszerrel elért személyek többsége is a legmagasabb teljesítményt igénylő szinteken sportolt már gyerekként is. A vizsgálati személyek releváns adatait az 1. táblázat szemlélteti.

mivel a minta nagysága, összetétele és a kiválasztás módja miatt nem biztosít reprezentativitást (Gobo, 2004). A kutatás félig-strukturált interjúja egyszerre működik deduktív és induktív eljárásként. Deduktív, hiszen az eddigi kutatások megállapításain alapul, viszont induktív is, mivel egyedi eseteket vizsgál, teret ad a személyességnek és mintázatok megállapítására törekszik (Dew, 2007). Az interjú felépítése keretes szerkezetet vett fel, melyben először az általános eseményektől és a

1. táblázat: A kutatásban résztvevő személyek releváns adatai
(Forrás: saját szerkesztés)

Életkor	Sportolás kezdete	Sportolás vége	Szint	Sportág
18	11 évesen	18 évesen	versenysport (megyei)	kézilabda
20	9 évesen	-	versenysport (országos)	kézilabda
22	8 évesen	18 évesen	élsport (nemzetközi)	vízilabda
22	4 évesen	-	élsport (nemzetközi)	vízilabda
25	5 évesen	-	élsport (országos)	kézilabda

Mérőeszköz

A kutatás félig-strukturált interjúk felvételével zajlott. A stratégia előnye, hogy mély, beható ismereteket szerezhethetünk a vizsgált jelenségekről, ami támpontot adhat kvantitatív mérőeszközök és kísérleti módszerek kifejlesztéséhez. Emellett nem csak a különálló konstruktumokról, hanem a lezajló folyamatokról is információt ad. Hátránya, hogy nehezen általánosítható,

kisebb érzelmi töltetűtől haladtunk a kutatás fókuszában álló kérdéskörökhöz, majd a témát újra kiterjesztve eltávolodtunk az esetlegesen felkavaró emlékektől. A mérőeszköz összeállításában további támpontot nyújtott az első szerző saját élsportolói tapasztalata. Ez segített a rapport kialakításában is, és a kérdések megfelelő pontosításában az egyes interjúk során, amennyiben a résztvevő nem tudott választ adni egy túl absztrakt témában. A sportolói

háttér elengedhetetlen volt a bizalom elnyeréséhez is, ugyanis a téma és a közeg zárt természete akadályozza a megnyílást kívülállók felé.

Eljárás

A kutatás etikai engedélyt az ELTE PPK Etikai Bizottságától kapott 2018 novemberében. Az engedély alapján, a vizsgálat során a potenciális résztvevőket, akik megfeleltek a mintavétel feltételeinek, elektronikus üzenetben kerestünk meg, és egy felhívó levélben kértük őket a részvételre, melyet a megkeresettek fele vállalt. A levél tartalmazta a kutatásról szóló legfontosabb információkat és röviden az adatkezelés módját is. Ezután közösen megbeszélt időpontban és helyszínen találkoztunk, ami a legtöbb esetben egy nyugodt, zárt irodahelyiség volt. Itt a résztvevők részletes tájékoztatást kaptak az adatkezelésről, az interjú menetéről és arról a jogukról, hogy bármikor megszakíthatják az adatfelvételt, majd aláírták az informált beleegyezésről szóló nyilatkozatot. Az írásbeli beleegyezés után hangfelvételel rögzítve történt az adatfelvétel.

Adatgyűjtés és adatelemzés

Az interjúk hossza hatvan és kilencven perc közé esett, a vizsgált korpusz nagysága 48085 szó. A felvett hanganyagokat átírtuk szöveges formátumba, majd töröltük, ahogy a tájékoztatóban is állt. Az azonosításra alkalmas adatokat, azaz neveket, helyeket, egyesületek neveit, eltávolít-

tottuk. A kész szövegeken kvalitatív tartalomelemzést végeztünk az Atlas.ti szoftver segítségével. A kutatásban a 10 és 18 éves kor közötti élményeket vizsgáltuk, így felnőttkori élményeket csak kivételes esetben vettünk figyelembe az elemzés során. Fiatalkorúként megélt élményként jellemeztük azokat az eseteket, amelyeket akkor élt át a résztvevő, amikor a 18. életévét még nem töltötte be, de a 14-et már igen, kiskorúként megélt élményként pedig azt, amelyet 14 éves kor alatt élt át. Tekintve, hogy a kutatás fókuszában a felnőttek által elkövetett bántalmazás áll, a kortársak által elkövetett atrocitások, például bullying (zaklatás), kiközösítés vagy beavatási szertartás, csak akkor kerültek elemzésre, ha közvetlen kapcsolatban álltak egy felnőtt cselekedeteivel. A nem releváns adatokat – melyek a kutatás kérdésköréhez nem kapcsolódtak, például a felnőttkori pozitív élményeket – nem elemeztük. Kutatásetikai szempontból kiemelt figyelmet fordítottunk a résztvevők tájékoztatására arról, hogy bármikor kiléphetnek a helyzetből. Emellett megrázó emlékefelidezés esetére előkészítettünk egy listát elérhető segélyvonalakról és pszichológiai tanácsadásról, erre azonban végül nem volt szükség.

Eredmények

Mind az öt résztvevő beszámolt a bántalmazás különböző formáiról. A kódok csoportosítása és az adatok megfigyelése után különböző témakörök rajzolódtak ki, melyek mentén a részletes jelenségelemzést végezhetjük.

A tartalomelemzés eredményei felvázolják az általános, sporttal járó és az elköteleződéssel kapcsolatos jelenségeket, az abúzus különböző formái köré csoportosuló eseteket, a szexuális bántalmazás előzményeit és következményeit, a zaklatás eseteit, a megküzdés, trauma és feldolgozás élményeit és egy speciális dimenziót, amit annak legfontosabb elemével, a hatalommal írhatunk le.

Elköteleződés

A szabadidő jelentős beszűkülése, az iskolai programokból való kimaradás, a családi kapcsolatokra szánt idő sérülése és a további befektetett áldozatok iránti nyomás visszatérő elemek a beszámolóiban. A nyomás különböző formákban jelenik meg – egyrészt, a társadalom pozitív, élsportért lelkesedő szemlélete sugallja, hogy a tevékenység egészséges, másrészt, a család, az edzők és a sportoló saját elvárásai is nagy hatást gyakorolnak. Ahogy a beszámolóban is látható, a szociális nyomás akár büntudatkeltéssel is párosulhat, ami hatással lehet a személyes célokra. Ez a fajta nyomás sokszor az edzőtől érkezik, aki, az interjúk tanúsága szerint, a kilépés gondolatának hallatán két stratégiát alkalmazhat a nyomásgyakorlás és ezáltal a sportoló megtartásának érdekében. A „jó zsarú, rossz zsarú” analógiát követve vagy ígérekkel, kedvességgel, dicséretekkel és megértő viselkedéssel igyekeznek az elköteleződés mérlegét ismét pozitív irányba billenteni, vagy fenyegetéssel és büntudatkeltéssel emeli

a nyomást, ami tekintélyszemélyként hatékony lehet.

Az iskolai hiányzások több esetben nem csak a közösségi eseményeket érintik, hanem a tanulmányokat is. Stirling (2009) klasszifikációja alapján az iskolakerülés támogatása annak érdekében, hogy a sportoló versenyeken vagy edzésen vegyen részt már az elhanyagolás kategóriájába tartozik, ami a bántalmazás egyik típusa. A résztvevők többsége beszámolt arról, hogy a sportért hozott áldozatoknak a tanulmányaik is kárát látták és jelentősen nehezebb körülmények között teljesítettek a középiskolában. Ennek következményei további beszűkülést eredményezhetnek a lehetőségekben, illetve az azokra való rálátásban, míg egy idő után a sportoló egyes esetekben lemond a továbbtanulásról vagy tanulmányait is szigorúan a sporthoz kötötten képzei el.

Elhanyagolás

Az elhanyagolásnak számos másik formája is megjelent a résztvevők beszámolóiban. Az egyik legjellemzőbb a fizikai elhanyagolás volt, ami megjelent különböző sérülések gyógyulási ideinek megsértésében, betegségek és érési szempontok figyelmen kívül hagyásában, az alkoholfogyasztás engedélyezésében és a fizikai épség veszélyeztetésében. Az interjúk azt tanúsítják, hogy a sportolók sokszor elhasználandó eszközökként voltak kezelve, melyek addig jók, amíg képesek a versenyeken megfelelően működni. A gyerekek több alkalommal is bete-

gen, lázasan, sérülten vagy begyógy-szerezve vettek részt a versenyeken, aminek bizonyos esetekben műtéti beavatkozás, illetve kórházi kezelés lett a vége.

„Vicces volt, mert az utolsó térdműtémnél, a jobbos keresztszalagomnál ő, edzettem három darabot, kérlek, és hétvégén végigjártam a meccset.” - Résztevő (2)

„Bele se gondoltunk, hogy bármilyen sérülésünk lehet, mert például az edző csináltatta azt, hogy egymás hasán kellett lépkedni. És megcsináltuk neki. Pedig mondhattuk volna azt, hogy nem csinálom meg, mert elreped a lépem és itt vérzek el úgy, hogy észre se veszed, mert akkora balfasz vagy, és megcsináltuk neki. De teljesen, mindent, ki voltunk szolgáltatva nekik.” – Résztevő (3)

Amennyiben a fizikai elhanyagolás együtt jár az érzelmi elhanyagolással, azaz a sérült sportoló figyelmen kívül hagyásával vagy elutasításával, a negatív érzelmi hatások fokozódhatnak. Az elhanyagolás kiterjedhet a sportolási környezetre és a használt eszköz karbantartására is. Mindemellett a környezet pszichológia aspektusai is fontos tényezőt játszhatnak a gyermek jóléte szempontjából. Az ingerszegény, monoton vagy ijesztő környezetnek való hosszú távú kitettség depresszív gondolatokat válthat ki a sportolókból.

„Lementünk és minket bezártak abba a... kollégiumba, és tényleg ott nem lehetett sehova se menni, mert mi még féltünk is, tudod, hogy ő, hogy ha az [edző] meglát minket az utcán és mi nem alszunk, akkor mi lesz, tudod.

Meg ugye hát az az uszoda is, tehát az meg annyira, az egy depresszió. Depressziós hely volt. Ott, ott aludtunk, meg azt vártuk, hogy mikor megyünk haza.” - Résztevő (4)

A fiatakorúak alkoholfogyasztásának engedélyezése mellett a résztvevők közül volt, aki arról számolt be, hogy az edzők együtt is dohányoztak a sportolókkal, ami szintén elhanyagolásnak tekinthető. Továbbá, a nem megfelelő étkeztetés is többször visszatért az elbeszélések során és említést kapott a teljesítménynövelő szerek kérdése is. Ez utóbbival kapcsolatban alapvetően a tájékoztatás hiánya volt jellemző motívum – az edzők ismertetés nélkül adtak a sportolóknak szereket, és feltételezhető, hogy volt olyan eset, amikor ők sem tudták, mit tartalmaznak. A fizikai elhanyagolás mellett jelentős volt a különböző érzelmi és szociális szükségletek elhanyagolása is. A visszajelzések hiánya, a sport család elé helyezése, a pszichológiai segítség biztosításának hiánya és a nem realisztikus teljesítményelvárások mind említést kaptak az interjúk során. Mindemellett aggodalomra adhatnak okot azok az esetek, amikor nem csak a saját versenyzőinek a jóllétét kockáztatja az edző hozzáállása, hanem az ellenfelekét is. Ez a jelenség megnyilvánulhat például a mások elleni fizikai erőszakra való felbujtásban.

Érzelmi bántalmazás

Amennyiben a sportoló ehhez hasonló kártékony és szabályellenes cselekedetekben vesz részt az edző utasítását

vagy célzásait követve, sérülhetnek a moralitással kapcsolatos elvei, ami egyrészt kognitív disszonancia redukcióhoz, és így feltehetőleg az ellenfelek negatív attribútumokkal való felruházásához és az ellenségesség elfajulásához vezethet, másrészt, a sportolót kvázi bűnrészessé teszi írott és íratlan szabályok megsértésében. Ez a helyzet pedig könnyen kihasználhatóvá válik a különböző érzelmi bántalmazási formákkal interakcióban, és erősíti a közeg zártságához tartozó „titoktartási” normát. Az interjúk alapján elmondhatjuk, hogy a titoktartás kártékony jelenségként részt vesz egyfajta tabu kialakulásában, ami azt közvetíti, hogy ami a közegben történik, annak ott is kell maradnia. A sportolók csak egymás között osztják meg negatív élményeiket, melyek gyakorta bántalmazáshoz vagy traumához is kötődnek. A tabut jelentősen erősíti az általános bizalmatlanság, ami ezekben a szociális környezetben megfigyelhető. Ennek szerves része az a „besúgó rendszer”, amit az edzők, illetve sportvezetők kiépítenek maguk körül kedvezményekkel és megfélemlítéssel. Mindennek eredményeképp, ha a sportoló traumát szenved el, kevésbé lesz hajlamos ennek nyílt feldolgozására és megosztására olyanokkal, akik nem élték át ugyanazt. Ez a folyamat pedig az emlékek olyan konzerválódásához vezethet, ami egy figuratív zárt dobozba helyezi az érintett időszakot és nem integrálja a személyes narratívába. Egy jó példa erre Résztvevő (3) esete, akivel nem lehetett követni az interjú tervezett struktúráját, ugyanis magától,

kérdés nélkül hozott fel élményeket, és gyakran csapongott is a negatív esetek között. Mindeközben pedig tapintható érzelmi reakciókat mutatott. Hovatóvább, a traumákhoz köthető elkerülésről is beszámolt, miszerint önszántából nem lép be a traumához köthető helyzetbe.

„Nem. Hát a lányokkal megbeszélhetük, ha van ilyen, de hát amúgy nem. Most barátokkal - de ők nem értik ezt az egész közeget. Tehát ő, tehát tényleg, ez egy tök külön élet volt, ami az uszodán belül volt. Még most is érzem, hogy egy csomó mindent máshogy veszek, mert hát az ott volt, ott történt. És akkor mással így nagyon nem tudtam volna megbeszélni, csak a lányokkal.”
 „Mínusz volt. Havazott. (...) És az 50-es körül, a nyitottban, mínuszban, papucs nélkül, fürdőruhában, vizes fürdőruhában, békaügetni kellett. A medence körül. És már nem is az zavart, hogy a medencében, egy szál fürdőruhában vagyok, és a medencében nemtom hány száz fiú van éppen és nézi, hogy éppen békaügetek, hanem az, hogy én akkor felfáztam amúgy. Tehát szétfagyott a kezem, a lábam, a mindenem, borzasztóan fáztam, fel is fáztam utána.” – Résztvevő (3)

A résztvevők a sírásnak arról a kellemtelen következményéről is beszámoltak, hogy egyes edzők a gyenge pontok azonosítására használják, azaz a sírás tovább fokozza az érzelmi sebek mélyítését. Továbbá, a félelem korlátozza a gyermek az irányú törekvéseit, hogy nehézségeit másokkal megossza. A megfélemlítés egyik legjellemzőbb módjának a tárgyak elleni

megfélemlítő erőszak bizonyult. Az edzők rendszeresen rúgnak és dob-
nak tárgyakat a játékosok közelében. A nyilvános agresszív, erőszakos visel-
kedés erős félelmet gerjeszt és elő-
segíti a szélsőségesen kiegyenlítetlen
hatalmi viszonyok létrejöttét. Emellett
jelentős szerepe volt a félelemkeltés-
ben a fenyegetéseknek is.

„Megkérdeztem az [edzőt], hogy
nem-e mehetek haza, vagy nem-e me-
hetek el (...) és akkor mondta, hogy
mit képzelek magamról. (...) Olyano-
kat mondott, hogy "kibelezlek", meg
nem tudom, tehát hogy ilyen nagyon
mérges lett.” - Résztvevő (4)

„Elvileg fel kéne nézni azokra az em-
berekre, de nem tudsz rájuk felnézni,
mert úgy viselkednek veled, mint egy
kutyával. (...) A tisztelet átment féle-
lembe. És a félelem miatt volt az. Te-
hát hogy igen, mi féltünk az - féltünk
az edzőtől.” – Résztvevő (3)

Az interjúkban az érzelmi bántalmazás
számtalan formája reprezentálva volt.
A leggyakoribb változatok szinte min-
dig együtt jártak, azaz a megalázás ál-
talanban együtt fordult elő a kiabálással
és a megszegyenítő büntetéssel. Gyak-
ran kapcsolódott ehhez a kombináci-
óhoz az általunk „pikkelésként” cím-
kézett jelenség, ami alapvetően egy
hosszú távú időbeliséget tesz hozzá az
érzelmi bántalmazás megannyi altípu-
sához. Ez azért különösen súlyos, mert
gyakran éket ver a sporttársak és a ki-
emelt versenyző közé, eltávolítja őt a
többiektől, így pedig akár kiközösítés-
hez vagy bullying-hoz is vezethet. A
megalázás másik leggyakoribb társai
a súlyra, illetve kinézetre vonatkozó

megjegyzések voltak. Az érzelmi bán-
talmazás ezen típusai egyenesen a sze-
mély önmagáról alkotott képét ássák
alá, ami később önértékelési problé-
mákat és önbizalomhiányt okozhat az
interjúk alapján. Ezek a megjegyzések
sokszor olyan környezetben hang-
zottak el, ahol sok fül- és szemtanúja
volt az eseményeknek, így nyilvános
megszegyenítésnek is tekinthetők. To-
vábbá, a súlyért, illetve kinézetért való
elítélés, megalázás testkép- és evésza-
varokat is okozhat. Sokszor emellett
sértő és bántó viccek formájában is ér-
keztek ilyen megjegyzések.

„Az enyémmre is tettek [súlyra megjegy-
zést]. De olyan szinten, hogy ordítva.
Tehát hogy a vízben úsztunk, például,
és ordítva megkérdezték, hogy hány
kiló voltál. Kihozta a mérleget az edző,
a partra, úgy, hogy tél volt, és ő, a nyi-
tott ötvenesben edzettünk, mellettünk
három fiúcsapat, és kirakta, és oda kel-
lett kimenni, hogy megmérje a súlyo-
dat. És utána tök hangosan, mindenki,
tehát hogy mindenki hallotta azt, hogy
te hány kiló vagy. (...) Akkor pont ab-
ban a serdülőkorban voltunk, mindany-
nyian, lányok, hogy ez amúgy simán
anorexiába átmehetett volna sok lány-
nál, csomóan depressziósok lehettek
volna.” – Résztvevő (3)

„Volt olyan, hogy fociztunk kint az ud-
varon, ott ugye az uszodában, és für-
dőruha volt rajtunk csak. És meglátta,
hogy ők is ott fociznak fürdőruhában,
és "milyen gusztustalanok vagytok,
vegyetek már föl valamit". Csomó
lány el is sírta magát ettől. Én is sírtam
ettől.” – Résztvevő (3)

„Akkor minden edzésre úgy mentem le

[félelemmel]. De akkor olyan szinten nem ettem semmit, hogy hagyjanak már békén, hogy rosszul voltam edzések előtt.” – Résztevő (3)

Az érzelmi abúzus egyik legnehezebben kezelhető esetei azok, amikor egyszerre több tekintélyszemély is részt vesz a megalázásban. Erre is akadt több példa is a résztvevők beszámolóiban. Az ilyen formában történő bántalmazás túlmutat az individuumon és szervezeti szintű problémákat sugall. A sportegyesület feladata, hogy biztosítsa, az edzők követik az általános etikai irányelveket, illetve – ha vannak – az egyesület etikai előírásait.

Hatalom

Az érzelmi abúzus és a szélsőséges bevonódás következtében jön létre az a hatalmon alapuló kapcsolati struktúra, ami egy domináns, teljhatalmú, mondhatni omnipotens tekintélyszeméllyel a központban működik. Egy olyan komplex, bizalomra, félelemre és függő viszonyra épülő rendszerről van szó, ami aláássa a gyermek agenciáját (hatóképességét), önbizalmát, motiváltságát és elősegíti a szélsőségesen alárendelődő tendenciák, illetve a kényszeres szokások kialakulását. Ez utóbbiak azért jönnek létre, hogy a sportoló látszólagos kontrollt tudjon érezni az egyébként kontrollvesztett helyzetben. A rendszer szerves része a kiszolgáltatottság, ami a magas fokú elkötelezettség és a hatalmi különbség kombinációjából következik. A gyerek nem hajlandó, illetve nem képes kilépni a helyzetből, mert elköteleződése a

sport iránt olyan szinten áll, hogy még az olyan súlyosan negatív érzelmeket is ellensúlyozza, mint a szégyen és a félelem. Ebben a képletben az ágencia elvesztéséhez erősen hozzájárulnak a túlzó szabályok. A véleménynyilvánítás, érzelmkifejezés, szóbeli önvédelem és a szabadság általános korlátozása kivesz a gyermek kezéből minden olyan eszközt, amivel a helyzetet uralni tudná. A kontroll így teljes mértékben a felnőtt kezébe kerül. Az interjúk során ez általában együtt járt a kiszámíthatatlan viselkedéssel – ami a haragostól a szeretetteljesig változott – és a bizonytalansággal, ami tovább rontja a gyermek helyzetek uralására vonatkozó elképzeléseit. Mivel ez egy alapvető szociális hajtóerő (Smith et al., 2016), a sportoló babonákkal és verseny előtti összetett rutinnal igyekszik érzelmi szinten visszaállítani a kontrollt. Ennek a hatalmi dimenzióknak fontos része a sportoló függő viszonya a felnőttel, a ráutaltság. Ahhoz, hogy a függés kiterjedjen a gyerek életének több szegmensére is, a felnőtt szerephatárainak elmosódása szükséges, azaz egyszerre több szerep betöltése a gyerek életében, ez pedig súlyosbítja a kárt, amit a bántalmazás okoz. Az interjúk során az edzői szerepek elmosódása visszatérő jelenség volt. Egyes esetekben az edző átvette a szülők helyét és képviselte a fiatalok sportolót annak apja helyett. Más esetekben az edző maga próbált pszichológiai tanácsadást tartani saját játékosainak. Továbbá visszatérő jelenség volt a fiatalkorú játékosok külföldre szállítása bármiféle szülői engedély,

illetve tájékoztatás nélkül, ami a sportolóban adott esetben tovább növelheti a függőség érzését, hiszen a szülei azt sem tudják, hogy pontosan hol van. Ez még olyan esetekben is előfordult, amikor a játékosokat repülőn vitték ki az országból.

„Tehát egyrészt játszani akarunk. Másrészt pedig teljesíteni akarunk. Gyerekek vagyunk hozzájuk képest. Tehát ki vagyunk szolgáltatva. Fürdőruhában vagyunk.” – Résztvevő (3)

„Az is probléma volt, hogy ő próbált meg lenni a kondi edzőnk, a pszichológusunk, az edzőnk, az apánk, a nemtom. Tehát minden ő volt.” – Résztvevő (4)

A bizonytalanság, a következetesség hiánya, a helyzetek uralására vonatkozó képesség elvesztése, a hatalmi különbségek és az érzelmi abúzus együtt a tanult tehetetlenség állapotába sodorják az érintett sportolót. Már nem érzi úgy, hogy a helyzeteken változtatni tud, illetve, hogy azok egyáltalán változni fognak, elveszti a reményt és nem áll ellen a továbbiakban semmilyen utasításnak, követelménynek vagy nehézségnek, annak ellenére sem, hogy komoly érzelmi vagy fizikális károkat szenved közben. Amennyiben ez az állapot magas fizikai igénybevétellel járt, a résztvevők a kiegészítő kijelentéseket tették, mikor az egyetlen fennmaradó motivációvá a büntetések és a lelki fájdalom elkerülése vált. Ennek a hatalmi komplexnek egy másik fontos és érdekes eleme az a fajta egocentrizmus, ami minden döntést, véleményt és folyamatot a középpontban lévő hatalmi személyhez

kapcsol, illetve vezet vissza. A sportoló nem hozhat döntéseket, és amennyiben mégis megtette és nincs lehetőség a változtatásra, a tekintélyszemély úgy értelmezi át a helyzetet, hogy mégis ő hozta a döntést, vagy azt az ő sugalmazására hozták. Ez a folyamat megfosztja a sportolót ágenciájától, egyes esetekben még gondolati szinten is. Mindehhez hozzá tartozik az az elvárás a tekintélyszemély részéről, hogy a sportoló számoljon be minden lépéséről, nemcsak a sporttal kapcsolatosan. A tekintélyszemély gyakran beszélget kettesben a sportolókkal és igyekszik személyes jelentőséggel bírni, intim részleteket megtudni róluk a kedvesség és megértés álcája alatt. Majd ezeket a részleteket felhasználja a gyermek kiközlésére, illetve akár az identitásának átformálására is. Viszont, abban az esetben, ha a sportolók kudarcot vallanak, a tekintélyszemély a felelőséget teljes mértékben áthelyezi, gyakran vonásszintű, változtatásra már nem alkalmas problémákra utalva, ami az önhibáztatás, a negatív önértékelés és a tanult tehetetlenség dimenzióit erősíti.

„Nekem sokszor az volt, hogy az [edző] mondta, hogy ez a nevelőegyesületed, én vagyok a nevelőedződ, minden, amit tudsz, tőlem származik.” – Résztvevő (4)

Jellemző, továbbá, a szabadság korlátozása is, nem csak a döntésekben, hanem fizikai, érzésközpontú, időbeosztási és kapcsolati szinten is. A baráti és családi kapcsolatok elé helyeződik a sport, a bizonytalan és ellenséges környezetben pedig még a sportolók

közötti interakciók is csökkennek. Ez utóbbi folyamatnak része a besúgó-jelenség, ami azt takarja, hogy kedves-ség, figyelem, biztonság vagy szíves-ség reményében a sportolók egymás titkairól, megosztott érzéseiről, illetve a tekintélyszemélyre munkakör szerint nem tartozó részletekről is tájékoztatják a központi személyt. Az informátorhálózat kiterjed a sportolókra és a többi sportban dolgozó felnőttre is, például segédedzőkre, csapatorvosokra és sportpszichológusokra, így teljes bizalmatlanság uralja a légkört. A csapatok tagjai kis méretű klikkeket alkotnak és kerülnek az interakciót egymással, a potenciális besúgók körül pedig nő a feszültség, ami kortárs besúgó esetén kiközösítéshez, felnőtt besúgó esetén pedig a jelenlétében észlelt szorongáshoz vezethet.

Fizikai bántalmazás

Az érzelmi bántalmazás különböző formái mellett előfordult fizikai bántalmazás is. A megrázás, megszorogatás és sporteszközzel megdobás általában kiabálással, káromkodással, illetve megalázással járt együtt, melyeket a düh és a frusztráció szított. A fizikai erőszakosság, csakúgy, mint a tárgyak elleni erőszakos viselkedés, megfélemlítő volt, és növelte a szorongást és a büntetésektől való félelmet. Emellett a büntetések maguk is gyakran öltöttek fizikai formát, ami a kimerülésig tartó edzettség is fokozódott bizonyos esetekben. Stirling (2009) klasszifikációja alapján ez utóbbi is a fizikai bántalmazás egy típusának tekinthető. Ez a

fajta bántalmazás a felnőttkori interakciókban is jellemző marad, ahogyan azt Résztvevő (5) alábbi idézeteiből is láthatjuk.

„Lehívott, először is jól megrángatott, nekem már azért ez is durva volt, hogy hozzámért, megrángatott, leültem a padra (...) alárúgott a padnak, leestem a padról. És így fölálltam, nem hittem a szememnek, és elkezdtem sírni. (...) Meg hát ott a kurva anyádtól kezdve minden volt.” – Résztvevő (5), a felnőttkori edzőjéről

Szexuális bántalmazás

A megalázás az érzelmi és adott esetben fizikai bántalmazáson kívül többször járt együtt szexuális abúzzsal is. Ennek legjellemzőbb formája a különböző trágár, obszcén és szexuális megjegyzésekben bontakozott ki, melyeket többnyire a helyzeti ingerek (lehajoló játékos, felfedő öltözék) idéztek elő. A fiatalok sportolók egy idő után ezeket a megjegyzéseket természetesen címkézték, hozzászórtak, és ebből kifolyólag gyakran magyarázták az interjú során. Általában az edző szakmai hozzáértését igyekeztek kiemelni, illetve azt, hogy nem állt mögötte fizikai szempontból lezajló szexuális cselekedet. A megjegyzések mellett jellemzőek voltak a szexuális célmozgások és viccek is, továbbá a fiatalok sportolók kapcsolati státusza és szexuális tevékenysége iránti túlzott érdeklődés. Ezek az esetek gyakran szintén csoportosan, több edző jelenlétében történtek, ami ismét szervezeti, globálisabb problémákat vetít elő. Emellett

ezzel kapcsolatban kapott említést egy másik szerepkör, mégpedig a masszőr szerepe, aki a fiatalok lányokat gyakorlatilag félmeztelenül láthatja a mindennapokban, így tehát egy sebezhető pozícióban fér hozzájuk. A viccelődés, a magyarázkodások ellenére, volt, amikor elvezetett szexuális kapcsolatig a fiatalokú sportoló és edzője között. A megjegyzéseken kívül megjelentek a fogdosással kapcsolatos esetek és a szexuális felhívások is. Az előbbieket általában feladatbemutató helyzetben történtek meg, azaz a gyakorlatok által nyújtott lehetőségek lettek negatív módon kihasználva, utóbbiak pedig többnyire telefonon vagy elektronikus üzenetben érkeztek meg a sportolókhöz. A szexuális felhívások a sport számos résztvevőjétől, köztük az edzők és a bírók részéről is említésre kerültek. A nem kritikus kapcsolatban (például érzelmileg semleges bírótól) kapott szexuális üzenetek zaklatásnak, nem abúzusnak minősülnek Stirling (2009) alapján. A fogdosás általában a fenéket (fenékcsapkodás vagy -markolás) érintette, és olyan esetben is megtörtént, amikor nyilvános szemtanúi is voltak az esetnek.

„Voltak olyan dolgok, mikor mondjuk kondiztunk, tudod, és mondjuk gugoltunk, vagy hajoltunk le a súlyért, akkor megjegyezte, hogy ő, hát hogy milyen formás hátulról és hogy ő hogy betenné neki mondjuk, na.” – Résztvevő (2)

„Ha valakinek műszempillája volt, akkor úgy nézett. Volt három csapattársam, műszempillája lett, és akkor az egyik edző mondta, hogy „mi van,

elmentetek kurválkodni?” Meg hogy miért vagyunk túl barnák, akkor az se tetszett, hogy „beszorultunk a szoliba” vagy mi történt, szóval ilyenek voltak.” – Résztvevő (5)

„Igen [alánk nyúlt]. Így álltunk, táncoltunk, azt így odajött, azt így odanyúlt, meg mittudomén. És így... Tudod, így meglep. Most nem azt mondom, hogy ezt természetesnek vettük 14 évesen, mert Úristen, azért nem, de hogy így amúgy szerettük őt, szóval, hogy nem is értem.” - Résztvevő (5)

Mindezek mellett előfordult a szemérem sértés is, ami abból a normából adódott, miszerint a mindennapok része, hogy a felnőtt férfiak a medenceparton vetkőzzenek és öltözzenek át, tekintet nélkül arra, hogy milyen korú és összetételű sportolói társaság veszi őket körbe. Ez a viselkedést ugyanúgy, mint a megjegyzéseket és vicceket, a sportolók megmagyarázták és nem tekintették szigorú értelemben helytelennek. Így az a feltételezésünk, ami szerint a bántalmazó viselkedés egyes formáit a sport természetes velejáróinak tekintik majd a résztvevők, igaznak bizonyult. Az öt résztvevő sportolóból négy számolt edző és fiatalokú sportoló között kialakuló szexuális kapcsolatról. Ezeknek az elbeszéléseknek érdekes visszatérő elemei voltak a közös összejövetelen való részvétel, az alkoholfogyasztás, a grooming jelenséghez kapcsolható viselkedés és a felnőtt autójában kettesben utazás. Az edzők gyakran kerültek közeli fizikális kapcsolatba a sportolókkal az összejövetelek során, amikor több esetben mind a két fél alkoholt fogyasztott. Ezt meg-

előzően vagy követve megfigyelhető volt kivételező kedveskedés, magához édesgetés, dicséret, illetve kiemelt figyelem, ami a grooming mechanizmushoz kapcsolható. Mindezekkel párhuzamosan pedig fontos szerepe volt a közös utazásnak a felnőtt autójában, kettesben. Gyakran az autó volt maguknak a szexuális aktusoknak a színhelye is.

„Lefeküdni elég sok lánnyal lefeküdtek. Tehát úgy... Volt a buli, aztán volt, hogy csak úgy kedveskedtek velük meg minden, aztán megtörténtek a dolgok ott, az uszodán belül... Ö, igen. Uszodán belül, meg a [környéken], autóban. (...) Hát a fél uszodát végigdugta az összes edző.” – Résztevő (3)

A hatalmi, függőségi és szerepköri viszonyok ilyen jellegű megsértése gyakorlatilag minden alkalommal csapaton belüli, sportolók közötti konfliktusokat okozott. A konfliktusok végül többnyire a sportolón csattantak. Több résztvevő is említette, hogy miután tudomást szereztek a párkapcsolatról, az érintett sportolóban megrendült a társak bizalma, elfordultak tőle, és kezdetét vette egy megvetéssel és bizalmatlansággal telített kiközösítési folyamat. Egy esetben pornográf tartalom, egészen pontosan meztelen kép megosztására került sor a sportoló és az edző között. Habár ez már felnőtt (18 éves) sportolónak lett szánva, mégis, Résztevő (1), aki akkor még nem töltötte be a tizenyolc évet, ki lett téve ennek a látványnak. Ez az edző iránti tisztelet elvesztését nagymértékben elősegítette.

„Hát olyan volt, hogy az edző meg ez a

lány küldtek egymásnak ilyen szexuális képeket és azt nekem megmutatták, bár hogy miért, azt nem értem, mert nem voltam rá kíváncsi, de megmutatták nekem. A tükörből fotózta magát meztelenül. (...) Igen [teljesen meztelenül], de nem látszott neki teljesen a nemi szerve, mert ott volt a keze. Ez kicsit kellemetlen volt így. Nekem volt kellemetlen, hogy most ezt mért kellett lássam... Aztán egy kicsit furcsa volt edzésre menni, mert ott edzés előtt náluk voltam és utána így mentünk, és nem bírtam így normálisan ránézni.” - Résztevő (1)

A traumatikus élmények következményei

A bántalmazás és a fentebb ismertetett sérelmek következményei nem teljesen tükrözték a bevezetőben megfogalmazott feltételezéseinket. Önbüntetéssel, önkárosító viselkedéssel és szuicid gondolatokkal nem találkoztunk, a szerhasználat sem fordult elő, agresszió, párkapcsolati problémák és hosszú távú evés- vagy testképzavarok sem szerepeltek a beszámolókbán. Azonban, főleg a bántalmazás közeli időszakot nézve, a depresszió, a szorongás, a bizalmatlanság, a kiégés és az érzelmi instabilitás gyakran megjelentek az interjúk során. Említést kaptak az önértékelési problémák és az alvási nehézségek is. Résztevő (3) beszámolt a traumához köthető elkerülési reakcióról is. Továbbá megjelent a szomatizáció, többen beszámoltak lelki megterhelés okozta betegségekről és szomatikus tünetekről. Különleges

jelenség volt mindemellett az, amikor a sportolók annyira szerették volna elkerülni az edzési vagy versenyzési helyzetet, hogy azt kívánták, bárcsak betegségeket kapnának el. A résztvevők hajlamosak voltak a magyarázatkeresésre és az elszenvedett nehézségek súlyosságának csökkentésére.

Diszkusszió

A tartalomelemzés eredményei alapján elmondhatjuk, hogy Vertommen és munkatársainak (2016) megállapítása a sportolási szint és az elszenvedett erőszak összefüggéséről tükröződik a kutatási eredményekben, azaz a magasabb szinten versenyzők veszélyeztetettebbek. Ahogyan azt Scanlan et al. (1993) írja, a sporttal kapcsolatos elköteleződés egyenesen arányos a személyes befektetésekkel (például idő, energia, érzelem) és a sport élvezetével. Mindennek az a jelentősége, hogy minél több áldozatot fektet be a sportoló a tevékenység folytatásába, annál magasabb a folytatás iránti elköteleződésének szintje, ami növeli a tűréshatárt a negatív élményekkel kapcsolatban. Amennyiben magas a korábban befektetett személyes erőforrások aránya, a sportoló a sport esetleges utálatá ellenére is hajlandó lehet folytatni a tevékenységet. Emellett az elköteleződés függ az egyéb bevonódási alternatíváktól, a szociális kényszertől és a lehetőségektől is (Scanlan et al., 1993). Ennek függvényében az alternatívák és lehetőségek csökkenése, melyeket az egyéb (például iskolai) közösségekből való kimaradás idéz elő, illetve a

szociális kényszer, mely érkezhethet például a család irányából, tovább erősítik az elköteleződést. Így a sportoló a fennálló negatív érzelmi állapot ellenére is vonakodni fog a kilépéstől. A kutatás eredményei igazodnak a Gervis és Dunn 2004-es publikációjában leírtakhoz. Az érzelmi bántalmazás formáinak tekinthető az interjúk alapján is a kiabálás, a megszegényítés, a megfélemlítés és a fenyegetés. Komoly hatásai voltak az edzői szerepek elmosódásának, csakúgy, mint ahogy Brackenridge (1997) is felvetette cikkének a virtuális vérfertőzés fogalmáról szóló kitekintésében. Ennek értelmében, amennyiben az edző befolyása a sportoló életének több szegletére is kiterjed, a bántalmazás hatásai súlyosabbak lehetnek. Így szexuális bántalmazás esetén az érintett versenyzők értékelhetik az esetet akár rokoni szerepben lévő személlyel folytatott kapcsolattal hasonlatosnak (Brackenridge, 1997). Kutatásunkban a résztvevők a sport természetes velejárójának tekintettek olyan jelenségeket is, melyeket a szakirodalom abúzusnak, zaklatásnak, elhanyagolásnak vagy erőszaknak tekint. Azonban nem csak a társadalmi megítélés és a sportetikai hiedelmek befolyásoló hatása volt megfigyelhető a magasan toleráns hozzáállás kialakításában, hanem a tekintélyszemélyek hatása és a rossz bánásmód bizonyos formáihoz való hozzászokás is. Volt olyan résztvevő, aki úgy gondolta, őt a durva verbális bántalmazás jobb teljesítményre sarkallja. Ezt a vélekedését azzal indokolta, hogy világ életében ilyen viselkedést tanúsító edzői voltak,

így úgy véli, ez vele szemben hatékony bánásmód, annak ellenére, hogy ez sokszor rossz érzést okoz neki. Tehát a hosszú távú rossz bánásmód ily módon kialakíthat toleráns normákat is. Mindemellett az elemzés során kirajzolódott, hogy az egyes bántalmazó folyamatok rögzüléséhez és romlásához, illetve az átélt élményekről való hallgatáshoz hozzájárult egy kiterjedt tabu-jelenség is a közegen belül.

Kitekintés, korlátozások

A kutatás korlátai legfőképpen az általánosíthatóságra vonatkoznak. A jövőben érdemes lehet a mintát kiterjeszteni egyéni sportágakra is, illetve más csapatsportokat is bevenni az elemzésbe. Korlátot, egyszersmind előnyt is jelenthet a vizsgálatvezető személye, aki maga is átélte a kutatásban vizsgált nehézségeket és tagja volt a sportolói közegnek. A bizalom eléréséhez és a résztvevők megnyílásához elengedhetetlen volt, hogy egy társuk beszéljen velük a témáról. Mindemellett az interjút kivitelező szerző saját élményei és felfogása tükrében végezte az interjúk kialakítását, felvételét és elemzését, így nem feltételezhető teljes objektivitás a részéről. Ebből következően az egyes jelenségek magyarázatára más megközelítés is létezhet. A jövőben ennek a kutatásnak a megállapításra építve kvantitatív vizsgálatokat kezdeményezhetünk. Az eredmények alapján feltehetőek specifikus kérdések, például a párkapcsolat és az autóban utaztatás, illetve a szexuális kapcsolat és az alkoholfogyasztás összefü-

géseiről, amik konkrétabb válaszokat nyújthatnak kézzelfogható, gyakorlati lépések megtételéhez. Az adatokra később épülhet edukációs stratégia, melynek célja lehet a szülők tájékoztatása az elkerülendő helyzetekről és a gyermekük védelmében végrehajtható lépésekről. Az edzői oktatás gyermekvédelmi szempontú kibővítése további távlati cél lehet a kutatás problémakörével kapcsolatban. Emellett a feltárt komplex hatalmi rendszer részletes kutatása segíthet megóvni a sportolókat a kiszolgáltatottság szélsőséges formáitól és a függőségi viszonyok kihasználásától.

Összeférhetetlenség

A jelen kutatás szerzőinek nincs semmiféle összeférhetlensége a cikk publikálását illetően.

Támogatás

A kutatás az ELTE Felsőoktatási Intézményi Kiválósági Program (1783-3/2018/FEKUTSRAT) keretében valósult meg az Emberi Erőforrások Minisztériuma támogatásával.

Felhasznált irodalom

- Árki, I., Scheiber, D., Kovács, Zs. (2013): Gyermekbántalmazás és elhanyagolás. *Gyermekgyógyászati Továbbképző Szemle*, **18**: (2) 73–75.
- Bjørnseth, I., Szabó, A. (2018): Sexual Violence Against Children in Sports and Exercise: A Systematic Literature Review, *Journal*

- of *Child Sexual Abuse*, **27**: (4) 365-385.
- Brackenridge, C. (1997): 'HE OWNED ME BASICALLY...': Women's Experience of Sexual Abuse in Sport. *International Review for the Sociology of Sport*, **32**: (2) 115–130.
 - Brackenridge, C. H. (1998): Health sport for healthy girls? The role of parents in preventing sexual abuse. *Sport, Education and Society*, **3**: (1) 59-78.
 - Dew, K. (2007): A health researcher's guide to qualitative methodologies. *Australian and New Zealand Journal of Public Health*, **31**: 433-437.
 - ENSZ Közgyűlés (1989): *Egyezmény a gyermek jogairól*, New York.
 - Gervis, M., Dunn, N. (2004): The emotional abuse of elite child athletes by their coaches. *Child Abuse Review*, **13**: 215-223.
 - Gobo, G. (2004): Sampling, representativeness and generalizability. In C. Seale, G. Gobo, J. B. Gubrium, & D. Silverman (Eds.), *Qualitative research practice* (pp. 435-456). London, Sage.
 - Gyurkó, Sz., Németh, B., Gosztonyi, A., Kamarás, V., Kocsis, I. D., Kohlmann, D., Siska, Cs. (2014): *Gyermekek tapasztalatai a sportban - Kutatási zárójelentés*. UNICEF Magyar Bizottság Alapítvány, Budapest. Elérhető: <https://unicef.hu/ezt-tesszuk-itt-hon/hazai-kutatasok/gyerekek-tapasztalatai-a-sportban/> Letöltés ideje: 2018.11.10.
 - Scanlan, T. K., Carpenter, P. J., Simons, J. P., Schmidt, G. W., Keele, B. (1993): An Introduction to the Sport Commitment Model. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, **15**: (1) 1-15.
 - Smith, E. R., Mackie, D. M., Claypool, H. M. (2016): *Szociálpszichológia*. Eötvös kiadó, Budapest.
 - Stirling, A. E. (2009): Definition and constituents of maltreatment in sport: establishing a conceptual framework for research practitioners. *British Journal of Sports Medicine*, **43**: 1091-1099.
 - Stirling, A. E., Bridges, E. J., Cruz, E. L., Mountjoy, M. L. (2011): Canadian Academy of Sport and Exercise Medicine Position Paper: Abuse, Harassment, and Bullying in Sport. *Clinical Journal of Sport Medicine*, **21**: (5) 385-391.
 - Tóth, O. (1999): Erőszak a családban. In: *TÁRKI Társadalompolitikai Tanulmányok 12*, Budapest.
 - Vertommen, T., Schipper-van Veldhoven, N., Wouters, K., Kampen, J. K., Brackenridge, C. H., Rhind, D. J. A., Neels, K., Van Den Eede, F. (2016): Interpersonal violence against children in sport in the Netherlands and Belgium, *Child Abuse & Neglect*, **51**: 223-236.
 - Vertommen, T., Kampen, J., Schipper-van Veldhoven, N., Uzieblo, K., Van Den Eede, F. (2018): Severe interpersonal violence against children in sport: Associated mental health problems and quality of life in adulthood. *Child Abuse & Neglect*, **76**: 459-468.

PRÉMUSZ VIKTÓRIA, MAKAI ALEXANDRA, NAGY ÁGNES, PERJÉS BEATRIX, ÁCS PONGRÁC, LAMPEK KINGA, VÁRNAGY ÁKOS

**SZISZTEMATIKUS IRODALMI ÁTTEKINTÉS
KVALITATÍV SZINTÉZISE
A FIZIKAI AKTIVITÁS MÉRÉSÉRŐL
AZ ASSZISZTÁLT REPRODUKCIÓVAL
ÖSSZEFÜGGÉSBEN**

**QUALITATIVE SYNTHESIS OF A SYSTEMATIC
LITERATURE REVIEW
ON MEASUREMENT OF PHYSICAL ACTIVITY
IN ASSOCIATION WITH ASSISTED
REPRODUCTION**

Absztrakt

Célkitűzések: A reprodukciós kezelést megelőző fizikai aktivitás hatásairól megoszlanak a vélemények. Sok esetben az infertilitással küzdő nők már a beavatkozás megkezdése előtt csökkentik fizikai aktivitásukat, amely szomatikus és pszichoszociális státuszukra is negatívan hathat. Fizikai aktivitásuk mennyiségi és minőségi felmérése azonban komoly kihívást jelent. E tanulmány célja az asszisztált reprodukcióval (ART) összefüggésben a fizikai aktivitás mérésére használt mérőmódszerek közül a legmegfelelőbb kiválasztása.

Anyag és módszer: Szisztematikus irodalmi áttekintést végeztünk a Web of Science, Medline (PubMed), Cochrane Library és Science Direct

adatbázisokban, 398 kapcsolódó tanulmányt azonosítottunk. A kizárási kritériumok alkalmazása után 53 találatot értékeltünk megfelelőnek a cím és 29 tanulmányt az absztrakt alapján. 17 teljes közlemény tanulmányozását követően 9 kutatás eredményeit vizsgáltuk meg kvalitatív szintézisünkben.

Eredmények: Azon tanulmányokban, ahol a fizikai aktivitás mérésére egyszerű dichotóm kérdéseket, vagy kategorikus változókat alkalmaztak, kevésbé volt monitorozhatóak a hatásuk. Az áttekintés alapján 5 specifikus kérdőívet azonosítottunk, melyből három a fizikai aktivitás idejére és intenzitására vonatkozó adatok alapján, mértékének metabolikus ekvivalensként történő megadására is alkalmas volt, közülük kettő multidomain kérdőív, a különböző élethelyzetekben vagy

céllal végzett fizikai aktivitást specifikálta. Eltérő eredményeket kaptunk az ART elsődleges és másodlagos kimeneti esélyei kapcsán. Általánosságban azonban elmondható, hogy inkább a specifikus aktivitások mind az aktivitás mennyiségének összege alapján találtak pozitív összefüggést, az ülő életmóddal nem találtak kapcsolatot, míg a túlzott fizikai aktivitás negatív hatását írták le.

Következtetések: Előzetes tanulmányainkra és az egyes kérdőívek használhatóságára és belőlük származó nemzetközi összehasonlíthatóságára, hozzáférhetőségére és magyar nyelvű validált verzió fellelhetőségére tekintettel megállapítható, hogy a felmérésre az IPAQ-sf és GPAQ kérdőívek accelerométerrel kombinálva tűnnek a legmegfelelőbbnek. A kombinált vizsgálat nagyban hozzájárulhat az ART kezelést megelőző fizikai aktivitási javaslat majdani kidolgozásához is.

Kulcsszavak: Fizikai aktivitás, infertilitás, asszisztált reprodukció, irodalomkutatás, mérőmódszerek.

Abstract

Objectives: Opinions differ on the effects of physical activity (PA) prior to assisted reproductive treatments (ART). In many cases, women with infertility reduce their physical activity before the start of the procedure, which may have a negative effect on their physical and psychosocial status. However, the quantitative and

qualitative assessment of their physical activity is a major challenge. The purpose of this study was to provide a systematic review to identify the most appropriate measurement methods for physical activity in ART.

Material and methods: A systematic literature review was conducted for screening the data sources of Web of Science, Medline (PubMed), Cochrane Library, and Science Direct, and 398 related items were collected. After iterative exclusion through title 53 and abstract evaluation 29 records were identified and later assessed for eligibility. After studying of seventeen articles, subsequently nine studies were included in our qualitative synthesis.

Results: In studies where simple dichotomous or categorical variables were used to measure physical activity, the effects were less observable. Based on the review, we identified 5 specific questionnaires, three of them were based on data on the time and intensity of physical activity and expressed energy expenditure as a metabolic equivalent, two of them were a multidomain questionnaire, which specified PA of different life situations or purposes. Different results were obtained with the primary and secondary output chances of ART. However, it can be said, that specific activities were more effective than the total value of activity, and that there was no connection with the sedentary lifestyle, while the negative effect of excessive physical activity was

described.

Conclusion: In view of our preliminary studies and the feasibility and international comparability, accessibility and availability of a validated Hungarian version of the questionnaires, it can be concluded that the survey seems to be the most appropriate combination with the accelerometer IPAQ-sf and GPAQ. A combined study may greatly contribute to the further development of a pre-treatment PA guideline in ART.

These results are crucial to convince pregnant women to handle regular physical activity as an essential part of their healthy lifestyles.

Keywords: physical activity, infertility, assisted reproduction, literature review, measurement methods.

Bevezetés

A rendszeres fizikai aktivitás egészségi állapotra gyakorolt általános pozitív hatásán túl (Ács et al., 2016), ma már elfogadott, hogy nem csak a teherbeesés elősegítésében, hanem várandósság alatt is alapvető szerepet játszik az egészség megőrzésében a megfelelő mértékű rendszeres testmozgás (HHS, 2008). Az Amerikai Szülészeti és Nőgyógyászati Társaság (ACOG) ajánlása szerint fiziológiás terhességben, vagyis kontraindikáció hiányában hozzávetőleg összesen heti 150 perc, azaz a hét majdnem minden napján végzett 20-30 perc mérsékelt intenzitású fizikai aktivitás javasolt (ACOG, 2015).

Kérdőíves adatgyűjtésen alapuló keresztmetszeti vizsgálatunk eredményei alapján szintén kimutattuk, hogy a mérsékelt intenzitású rekreációs és aktív közlekedéssel kapcsolatos fizikai aktivitás várandósságban pozitívan hat az életminőségre (Prémusz et al., 2018).

Jelen szisztematikus áttekintő tanulmányt megelőzően kutatási érdeklődésem fókuszában nem csak a várandósság, de a várandósság késleltetett bekövetkezése, sikertelensége álltak. Az infertilitás növekvő aránya és az asszisztált reprodukciós eljárások (ART) sikerességi arányának (30%) növekedésében való megtorpanás (Calhaz-Jorge et al., 2017), illetve siker/sikertelenség pszichoszociális és életmódbeli okainak vizsgálata kurrens kutatási témák (An et al., 2013). Azonban nem áll rendelkezésre olyan ajánlás, amely kifejezetten infertilitással küzdő nőknek, illetve reprodukciós kezelést megelőző és kezelési alatti fizikai aktivitással kapcsolatban iránymutatást nyújtana. Ezért vizsgálatot folytattunk a kezeléseket megelőző fizikai aktivitás és az infertilitás okozta distressz sikerességi mutatókkal való összefüggése kapcsán asszisztált reprodukciós terápiában részt vevő nők körében. Prospektív obszervációs kohorsz vizsgálatunkban standard pszichológiai kérdőívek és a kezelést megelőző habituális fizikai aktivitás kérdések felvételére került sor. Az alábbi következtetéseket tudtuk levonni: az infertilitás specifikus kérdőívek pontosabb képet adnak a reprodukciós kezelésen áteső páciensek lelkiállapo-

táról, mint az általános skálák. A kezelést megelőző mérsékelt, de rendszeres fizikai aktivitás pozitív hatással lehet az ART kezelés kimenetelére. Azonban további és részletesebb vizsgálata szükséges ahhoz, fizikai aktivitás hatását ki tudjuk mutatni a kezelést megelőző pszichoszociális státuszra (Prémusz et al. 2018).

Jelen tanulmányban célul tűztük ki szisztematikus irodalmi áttekintés kvalitatív szintézise által az asszisztált reprodukcióval összefüggésben a fizikai aktivitás mérésére használt mérőmódszerek közül a legmegfelelőbb kiválasztását.

Anyag és módszerek

A szisztematikus áttekintés a PRISMA (Preferred Reporting Items for Systematic Reviews and Meta-Analyses) kritériumai szerint készült (Moher et al., 2009), amely a hagyományos irodalmi összefoglalókkal szemben olyan

egyértelmű protokollt biztosít, mellyel egy adott kutatási téma viszonylatában a szakirodalomban fellelhető lehető legtöbb tanulmányt elemezzük nem szelektív, elfogultságtól mentes, reprodukálható módon. Bár a PRISMA elsősorban a randomizált-kontrollált klinikai vizsgálatok elemzésére szolgál, alapul használható azonban más típusú vizsgálatok riportálásához is (Kamara-si és Mogyorosi, 2015).

Kutatásunkat a Web of Science, Medline (PubMed), Cochrane Library és Science Direct adatbázisokban, valamint további kiegészítő keresés útján folytattuk. A keresés folyamán a fizikai aktivitás, testedzés, humán, asszisztált reprodukció és In Vitro Fertilizáció keresőszavakra koncentráltunk. A keresőszavak (MeSH terms) részletes meghatározását az 1. táblázat tartalmazza. Az utóbbi 15 évben megjelent, angol nyelvű tanulmányokat válogattuk be az elemzésbe, az utolsó keresés 2019 januárjában történt.

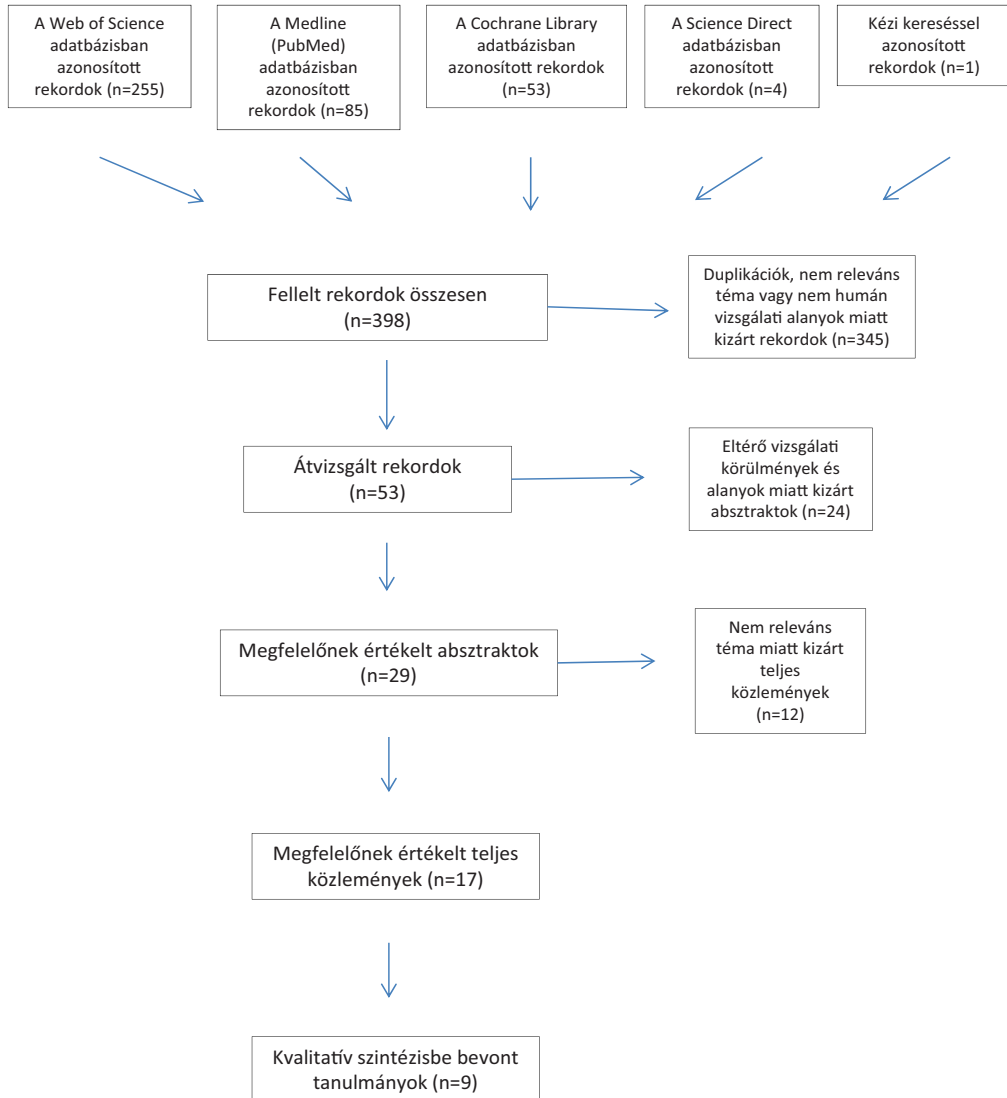
1. táblázat: Irodalomkutatási stratégiák a fizikai aktivitás mérésének lehetőségeiről az asszisztált reprodukcióval összefüggésben

(Forrás: saját szerkesztés)

Medline (PubMed)	(((((("Exercise"[MeSH Terms]) OR „Sport*“[MeSH Terms]) OR „Physical Activit*“[MeSH Terms]) AND „Female“[MeSH Terms]) AND „Humans“[MeSH Terms]) AND „Reproductive Techniques, Assisted“[MeSH Terms]) OR „In Vitro Fertilization*“[MeSH Terms]))
Web of Science	TS=((Exercise OR Sport* OR Physical Activit*) AND (Assisted Reprod* OR In Vitro Fertilization*))
Science Direct	title-abs-key((Exercise OR Sport* OR Physical Activit*) AND (Assisted Reprod* OR In Vitro Fertilization*))
Cochrane Library	#1 mh Exercise or mh Physical next Activity #2 mh assisted next reproduction* or mh In next Vitro next Fertilization

A talált 398 kapcsolódó tanulmányt két független kutató vizsgálta át, egyet nem értésük esetén egy harmadik vélemény bevonásával. A kizárási kritériumok (nem releváns/eltérő kutatási témára és nem humán alanyok) vonatkozó alkalmazása után 53 találat volt azonosítható, melyből párhuzamosság,

a különböző expozícióra és kutatási tárgyra tekintettel az absztraktok át-olvasását követően további 24 került kizáráásra. Végül 17 in extenso közlemény került teljes terjedelmében vizsgálatra, melyből 9 bizonyult relevánsnak és került beválasztásra a kvalitatív szintézisbe (1. ábra).

1. ábra: Az asszisztált reprodukcióval összefüggésben a fizikai aktivitás mérésének lehetőségeivel foglalkozó tanulmányok beválasztásának folyamata - PRISMA diagram (Forrás: saját szerkesztés)

A beválasztásra került kutatásokban infertilitás diagnózissal, kizárólag női ART indikációval kerültek vizsgálatra, alanyaik különböző életkorú, eltérő testtömegindexű, primi- és multiparák voltak, akik esetében a testedzés nem volt kontraindikált. Kizárásra kerültek a nem humán beteganyagon végzett vizsgálatok és a speciális indikációval (pl. endometriózis, inzulin rezisztencia) kialakított kohorsz vizsgálatok.

Elemzési szempontunk a kezelést megelőző habituális fizikai aktivitás illetve testedzés (exercise) és ezen aktivitások ART kezelés bármely kimeneti indikátorával mutatott összefüggés vizsgálatára vonatkozott, különös tekintettel az alkalmazott fizikai aktivitás mérőmódszerek kvantifikálhatóságára, objektivitására.

Eredmények

A kvalitatív vizsgálatba bevont 9 kutatás teljes elemszáma 3404 fő volt (2. táblázat). Az esetek többségében nem volt intervenció és kontrollcsoport, egy tanulmány kivételével, amelyben Palomba és szerzőtársai (Palomba et al., 2014) az életmódváltó programok hatékonyságát vizsgálták az ART ciklust megelőzően obese páciensek esetében. A tanulmányok hozzávetőleg 100-200 fő elemszámmal készültek, ez alól kivétel Morris 2006-os kutatása (Morris et al., 2006), amelyben 2232 nőbeteg került bevonásba Boston és vonzáskörzetében, az IVF-et megelőző teljes élettartamra vonatkozó aktivitási szokások felméréseivel.

A fizikai aktivitás mértékére önértékelésen alapuló, szubjektív felmérés kap-

csán egyes vizsgálatokban egyszerű gyakoriságra vonatkozó kérdések alapján következtettek a szerzők, ahogy a fent említett vizsgálatban is, az alábbi 5 kérdést tették fel Morris és szerzőtársai a testedzés kapcsán: „Rendszeresen edz (exercise)? Ha igen, mint felnőtt, hány évig vett részt rendszeres testedzésben? Hány órát edz hetente? Évente hány hónapot? Mi a leggyakoribb edzémódja?”.

Domar és szerzőtársai (Domar et al., 2012) még alapvetőbb formában, a Lifestyle and Health Habits Questionnaire (LHHQ) részeként, a dohányzásra, alkohol-, koffein-, zöldség-/gyümölcsfogyasztásra, gyógynövények használatára, akkupunktúrára és alvásra vonatkozó kérdések mellett az IVF ciklus alatt, az alábbi dichotóm kérdést alkalmazták: “Folytat-e rendszeres testedzés? Igen/Nem”, illetve „Amennyiben igen, heti hány napon?”

Interjú vagy önkitöltős formában a fizikai aktivitás felmérésére használt összesen 5 specifikus kérdőívet találtunk meddőségi kezelés kapcsán. Legszűkebb keresztmetszetet Kucuk et al tanulmányában olvashatjuk a fizikai aktivitás mértékére vonatkozóan. A Godin Leisure-Time Exercise Questionnaire (GLTEQ) segítségével csak a szabadidőben folytatott aktivitás gyakoriságára kérdeztek rá (Godin és Shephard, 1985), bár kiegészítve annak intenzitásával: „Egy tipikus 7 napos időszakban szabadidejében, milyen gyakran folytat megerőltető / közepes / enyhe testmozgást?” Melyre a páciensek kategorikus válaszokat adhatnak: Gyakran / néha - / soha vagy ritkán (Kucuk et al., 2010). Gaskins és munkacsoportja (Gaskins et

al., 2016) a Self-Administered Physical Activity Questionnaire (PAQ) alapján mérte fel az utóbbi egy évre vonatkozó heti fizikai aktivitást mérsékelt és intenzív energiaszükségletű csoportokba osztott meghatározott szabadidős tevékenységek vonatkozásában, mint gyaloglás, kocogás, futás, kerékpározás, úszás, tenisz, fallabda, súlyemelés, aerobik és mérsékelt vagy nehéz kültéri munkák (Wolf, Hunter et al. 1994), mely alapján metabolikus ekvivalens (MET: Metabolic Equivalent of Task) számítható.

Kucuk és kutatócsoportja (Kucuk et al., 2010) következő vizsgálatában már a fizikai aktivitás kvantifikálhatóbb felmérésére törekedett és az International Physical Activity Questionnaire - short form (IPAQ-sf) (IPAQ 2005) használatával az alacsony, közepes és magas intenzitású fizikai aktivitás időtartamának mérését követően inaktív, minimálisan aktív, HEPA aktív (egészségnövelő fizikai aktivitás) és magas aktivitású kategóriák alakítható ki a kombinált teljes fizikai aktivitás MET-min / hét számításával a gyaloglás + mérsékelt + intenzív MET-perc / hét pontszámok összegeként.

Az International Physical Activity Questionnaire (IPAQ-lf) teljes (Craig et al., 2003), 27 kérdéses változatának felvételével Ramezanzadeh és munkatársai a teljes energia-felhasználást (total MET) a mérsékelt és intenzív fizikai aktivitás (MVPA: Moderate to Vigorous Physical Activity) alapján értékelték a munka, rekreáció és aktív közlekedés kapcsán, MET értékeket és MET-perc értékeket kalukláltak (Ramezanzadeh et al., 2012).

A Global Physical Activity Questionnaire kérdőívet (Armstrong és Bull, 2006) alkalmazták Palomba és munkatársai (Palomba et al., 2014) a fizikai aktivitás felmérésére az ART eljárás megtervezésekor és a kezeléskor. A 16 kérdésből álló több témakört tartalmazó (multidomain) kérdőív a fizikai aktivitás számos összetevőjét, például intenzitását, időtartamát és gyakoriságát magában foglalja, és három olyan területet vizsgál, ahol a fizikai aktivitást végzik (munkával kapcsolatos/foglalkozási fizikai aktivitás, közlekedéssel kapcsolatos fizikai aktivitás és rekreáció vagy szabadidő alatt végzett fizikai aktivitás). A negyedik rész az üléssel töltött inaktív időre vonatkozik. Az eredmény alapján a PA kategorizálása történt 4 aktivitási kategóriába. Az életmódváltó programok hatékonyságát kívánták vizsgálni termékenységi problémával küzdő obez nők körében. Calhoun, valamint Evenson és munkatársai (Calhoun et al., 2012; Evenson et al., 2014) vizsgálatában találkoztunk egy multidomain kérdőív objektív mérőmódszerrel történő kiegészítésével. Mindkét kutatásban a Kaiser Physical Activity Survey-t (KPAS) alkalmazták és ActiGraph accelerometer viselését kérték az embrió beültetés napjától a β HCG tesztig. KPAS kifejezetten nők fizikai aktivitásának vizsgálatára kialakított szintén multidomain kérdőív, 4 fizikai aktivitás összefoglaló indexe: házimunka/családtagokról való gondoskodás, aktív életmód, sport és munka alapján (Ainsworth et al., 2000).

2. táblázat: Összefoglaló táblázat a fizikai aktivitás mérésének lehetőségeiről az asszisztált reprodukcióval összefüggésben (Forrás: saját szerkesztés)

Szerző - Cím	Kutatási eszköz – Hatékonyság	Eredmények
<p>Calhoun, K. C., et al. (2012). „Association of short-term and long-term physical activity on implantation in in vitro fertilization (IVF) cycles.”</p>	<p>ActiGraph accelerometer viselése Az embrió beültetés napjától a βHCG tesztig Kaiser Physical Activity Survey (KPAS) Kifejezetten nők fizikai aktivitásának vizsgálatára 4 fizikai aktivitás összefoglaló index: házimunka/ családtagokról való gondoskodás, aktív életmód, sport és munka</p>	<ul style="list-style-type: none"> N= 100 nondonor IVF embryo transzferen átesett nő Magasabb medián KPAS értékek sikeres megtermékenyítés esetén aktív életmód (3.0, IQR: 2.3-3.3) és sport (3.8, IQR: 2.8-4.0) mint azoknál a nőknél, akik nem estek teherbe (2.5, IQR: 2.3-3.0 and 2.8, IQR: 1.8-4.0,) ($p= 0.04$ és 0.05) Az ülő életmóddal töltött idő, illetve a mérsékelt/ intenzív fizikai aktivitás nem volt összefüggésben az IVF kimenetelével
<p>Domar, A. D., et al. (2012). „Lifestyle behaviors in women undergoing in vitro fertilization: a prospective study.”</p>	<p>Lifestyle and Health Habits Questionnaire (LHHQ) testedzés, dohányzás, alcohol, alvás, koffein, gyógynövények, akkupunktúra és zöldség/gyümölcs fogyasztás “Folytat-e rendszeres testedzés? Igen/Nem”</p>	<ul style="list-style-type: none"> 180 ART előtt álló nő Életmód anamnézis és a mindennapi szokások kérdőíves vizsgálata. Eredmények az ART kezelést megelőző hónapban: 100% folytatt a rendszeres testedzést, 2% dohányzott, 49% fogyasztott alkoholt, 77% ivott koffein tartalmú italokat, 12% szedett gyógynövényeket és 47% részasült akkupunktúrában
<p>Evenson, K. R., et al. (2014). „Association of physical activity in the past year and immediately after in vitro fertilization on pregnancy.”</p>	<p>Accelerometer Az embrió transzfertől a szérum terhességi tesztig Kaiser Physical Activity Survey (KPAS) Az utóbbi egy évre vonatkozó aktivitásra vonatkozóan Validitása és reliabilitása bizonyított várandós nők körében is</p>	<ul style="list-style-type: none"> N= 121 nondonor IVF embryo transzferen átesett nő Az intrauterin terhesség korigált esélyhányadosa magasabb volt azoknál, akiknél magasabb volt a folyamatos aktív élettartam (OR 1,96, 95% CI, 1,09-3,50), sport / edzés (OR 1,48, CI 1.02-2.15), és a teljes aktivitás (OR 1,52, 95% CI 1,15-2,01) indexei az elmúlt évhez képest Az embriótranszfer utáni accelerometer által mért fizikai aktivitás és ülő életmód nem mutatott kapcsolatot semmilyen IVF kimenetellel

<p>Gaskins, A. J., et al. (2016). „Maternal physical and sedentary activities in relation to reproductive outcomes following IVF.”</p>	<p>Self-Administered Physical Activity Questionnaire (PAQ) Érzékenysége kérdéses: Csak bizonyos típusú fizikai aktivitás típusok mutattak összefüggést az élveszülés lehetőségével</p>	<ul style="list-style-type: none"> • N=273 nő, aki 427 IVF cikluson esett át • A fizikai aktivitás és ülő életmód vizsgálata a kezelést megelőző évben • MVPA-val töltött idő és a total MET nem volt összefüggésben a kimenetelell • Csak konkrét aktivitási módok estében, minél több időt töltöttek aerobikkal, evezéssel és a sí vagy lépcsőző gépen, annál magasabb volt a valószínűsége élveszülésnek
<p>Kucuk, M., et al. (2010a). „Assessment of the physical activity behavior and beliefs of infertile women during assisted reproductive technology treatment.”</p>	<p>Godin Leisure-Time Exercise Questionnaire (GLTEQ) Egy tipikus 7 napos időszakban szabadidejében, milyen gyakran folytat megerőltető / közepes / enyhe testmozgást? Gyakran / néha - / soha vagy ritkán</p>	<ul style="list-style-type: none"> • N=151 ART kezelésen átesett nő • A nők fizikai aktivitása csökkenhet az ART-kezelés során, annak a tévhitnek köszönhetően, hogy a kezelés előtti fizikai aktivitási rutin folytatása csökkentené a fogamzás képességét
<p>Kucuk, M., et al. (2010b). „Effect of energy expenditure and physical activity on the outcomes of assisted reproduction treatment.”</p>	<p>International Physical Activity Questionnaire - short form (IPAQ-sf) Kategóriák: alacsony, közepes és magas intenzitású fizikai aktivitás időtartamának mérése, inaktív / minimálisan aktív / HEPA aktív / magas aktivitású kategória A teljes fizikai aktivitás MET-min / hét számítható a Gyaloglás + mérsékelt + intenzív MET-perc / hét pontszámok összegeként</p>	<ul style="list-style-type: none"> • N=131 • Az ART-n átesett nők jelentősen csökkentették aktivitásukat a kezelési időszak alatt • Ugyanakkor a fizikailag aktívabb nőknél nagyobb valószínűséggel nőtt az implantációs arány és az élveszülés

<p>Morris, S. N., et al. (2006). „Effects of lifetime exercise on the outcome of in vitro fertilization.”</p>	<p>5 kérdés a testedzés kapcsán 1) Rendszeresen edz? 2) Ha igen, mint felnőtt, hány évig vett részt rendszeres testedzésben? 3) Hány órát edz hetente? 4) Évente hány hónapot? és 5) Mi a leggyakoribb edzésmódja?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • N=2232 nőbeteg bevonása az első IVF ciklus előtt • Azon nőknek, akik rendszeres testedzésről számoltak be nem volt nagyobb esélyük az élveszülésre, mint akik egyáltalán nem edzettek • Azon nőknek, akik több, mint 4 óra / hét edzésről számoltak be 1 – 9 éven át 40%-kal kevesebb esélyük volt az élveszülésre (OR 0.6, CI 0.4-0.8), háromszor gyakoribb esélyük volt a ciklus kimaradására (OR 2.8, CI 1.5-5.3) és kétszeres esélyük az implantációs hibára (OR 2.0, CI 1.4-3.1) vagy vetélésre (OR 2.0, CI 1.2-3.4)
<p>Palomba S., et al. (2014). „Physical activity before IVF and ICSI cycles in infertile obese women: an observational cohort study.”</p>	<p>Global Physical Activity Questionnaire (GPAQ); Fizikai aktivitás felmérése az eljárás megtervezésekor és a kezeléskor, az eredmény alapján PA kategorizálása: inaktív - enyhe – heti egyszer-kétszer inaktív – heti három vagy több intenzív aktivitás. Az életmódváltó programok feljegyzése termékenységi problémával küzdő obese nők körében.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • N=216 obese nő, friss embrió beültetéssel, stabil BMI-vel • Háromszoros esély a terhességre és a gyermekre az ART ciklust megelőző rendszeres fizikai aktivitás eset a súlyvesztés mértékétől függetlenül • Terhesség (16/41, 39.0% aktív vs 28/175, 16.0%, inaktív; p = 0.002) élveszülés (10/41, 24.4% aktív vs 13/175, 7.4%, inaktív; P = 0.004)
<p>Ramezanzadeh, F., et al. (2012). „Impact of body mass index versus physical activity and calorie intake on assisted reproduction outcomes.”</p>	<p>International Physical Activity Questionnaires (IPAQ) A teljes energia-felhasználást a méréselt és intenzív fizikai aktivitás alapján értékelték. MET értékek és MET-perc értékeket kalkuláltak.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • N=240 IVF cikluson átesett nő • A leszívott petesejtek száma szignifikánsan magasabb volt a normal súlyú nők körében, mint a túlsúlyosaknál, függetlenül a fizikai aktivitás mértékétől • A magas BMI, függetlenül a kalóriabeviteltől és a fizikai aktivitástól kedvezőtlen hatással volt leszívott petesejtek számára 36 éves kortól, azonban nem volt hatással a beültethető embriók számára és a kezelési ciklus sikerességére.

Megbeszélés és következtetések

A kutatások eredményei rámutatnak arra, hogy a rendszeres, megfelelő mértékű fizikai aktivitást végző ART kezeltek tevékenysége hozzájárulhat az elsődleges és másodlagos kimeneti esélyek javulásához. A megfelelő PA monitorozási módszertan kialakításával lefolytatott vizsgálat segítségével a kezelést megelőző fizikai aktivitás tekintetében további pontosítást érhetnénk el a megfelelő mérték és jelleg tekintetében, a lehetséges kockázatok elkerülése érdekében.

A fizikai aktivitás volumenének meghatározása nem csak ART esetében jelent kihívást. Bár rendszeres fizikai aktivitás egészségi állapotra és jólétre gyakorolt pozitív hatása evidencia (Lee et al., 2012; Husu et al., 2016; Ács et al., 2018) és számos különböző módszer áll rendelkezésre mértékének meghatározására, epidemiológiai vizsgálatokban, valós körülmények között mégis kihívást jelent (Janz, 2006; Laremans et al., 2017). A fizikai aktivitás volumenének meghatározására alapvetően objektív (pl. gyorsulásmérők, szívritmus monitorok, terheléses laborvizsgálatok, stb.) és szubjektív módon történhet (pl. kérdőív, napló, megfigyelések, stb.). A nagy elemszámmal végzett kutatások általában a költséghatékonyságra és egyszerűbb adatfelvételre tekintettel kérdőíveket alkalmaznak. Ezek azonban általában jelentősen túlbecsülik az aktivitást (Sebastião et al., 2012; Oyeyemi et al., 2014).

Az alkalmazott módszertan változa-

tosságára tekintettel nehéz olyan reprezentatív statisztikai adatokon alapuló elemzéseket találni a fizikai aktivitás tekintetében, amelyek ugyanazokkal a módszerekkel ugyanazon változókat hasonlítanak össze. A mérések torz eredményei és a nemzetközileg összehasonlítható adatok hiányának kiküszöbölésére hozták létre a két alábbi kérdőívet: International Physical Activity Questionnaire (IPAQ) és a WHO Global Physical Activity Questionnaire (GPAQ) (Craig et al., 2003; Armstrong és Bull, 2006). Mindkét kérdőív már számos hazai vizsgálatban szerepelt, magyar nyelvű hivatalos fordításuk és kulturális adaptációjuk, a magyar verziók validálása azonban mindeztidáig nem történt meg. Kutatócsoportunk által folytatott vizsgálatban elvégeztük a fordítási eljárást, kulturális adaptációt általános populáción a validálást, az eredmények közzétevése folyamatban van. Női reprodukció kapcsán mindeképpen említést érdemel az Amerikai Szülészeti és Nőgyógyászati Társaság (ACOG) heti 150 perc ajánlása, azaz a hét majdnem minden napján végzett 20-30 perc mérsékelt intenzitású fizikai aktivitás javasolt (ACOG, 2015), amely segíthet a terhességi diabetes mellitus, a preeclampsia és a krónikus mozgásszervi megbetegedések megelőzésében, az egészséges testsúly megőrzésében és a mentális egészség javításában (Davies et al., 2003; Takito és Benicio, 2010; Tendais et al., 2011; Aune et al., 2014; Russo et al., 2015). Ezzel szemben az Amerikai Sportorvos Szövetség (ACSM), illetve az Egészségügyi Világszervezet (WHO)

ajánlása nem csak a edzést/sportolást számítja a az ajánlott heti 150 percbe, hanem minden olyan fizikai aktivitást, amely energiaráfordítással jár (Waxman és World, 2004; ACSM, 2006). Fizikai aktivitásként tehát a szabadidős vagy rekreációs, illetve az élet egyéb területén, mint például közlekedés (aktív transzport) vagy munkavégzés (mint hivatásgyakorlás) során végzett mozgást is szükséges figyelembe vennünk. Várandósság vizsgálatakor különös hangsúly fektendő a házi- vagy házkörüli munka, gyermeknevelés, idős vagy beteg hozzátartozók gondozása közben végzett fizikai aktivitásra is (Borodulin et al., 2008; Watson et al., 2017). Kérdőíves adatgyűjtésen alapuló keresztmetszeti előzetes tanulmányunkban pilot jelleggel mértük fel szocio-demográfiai, antropometriai, gesztációs, egészségi állapotra és életminőségre (WHOQoL BREF) valamint fizikai aktivitásra (GPAQ) vonatkozó adatait komplikáció mentes terhességben. Vizsgálatunk célja volt, hogy leírja a várandós nők fizikai aktivitásának módját, gyakoriságát, időtartamát és intenzitását, megvizsgáljuk, hogy ezek a nők elérik-e az ajánlásokban meghatározott aktivitást, illetve hogy az aktivitási mintázatok összefüggést mutatnak-e az önértékelésen alapuló egészségi állapotukkal és életminőségükkel.

A válaszadók hetente átlagosan két órát ($133,93 \pm 137,06$ perc/hét; $535,73 \pm 548,26$ MET) töltöttek aktív közlekedéssel, heti egy órát ($62,80 \pm 98,17$ perc/hét, $251,19 \pm 392,66$ MET) mérsékelt rekreációval, napon-

ta átlagosan hat órát ($357,46 \pm 178,38$ perccel). Mérsékelt és intenzív fizikai aktivitásuk (MVPA) $1457,97 \pm 1970,90$ MET értéket ért el, $47,46\%$ teljesítette a legalább 150 perc/hét MVPA értéket. A fizikális egészség és a munkával kapcsolatos mérsékelt mozgás negatív ($R = -0,318$, $p = 0,014$) és az aktív közlekedési módok (pl. gyaloglás, kerékpározás) között szignifikáns pozitív korrelációt ($R = 0,304$, $p = 0,019$) találtunk. A pszichológiai tárgykör és a mérsékelt erejű munka ($R = -0,291$, $p = 0,027$) között negatív, a mérsékelt erejű rekreációs aktivitás között szignifikáns pozitív korreláció ($R = 0,258$, $p = 0,048$) állt fenn. Eredményeink alapján megerősítést nyert, hogy a mérsékelt intenzitású rekreációs és közlekedéssel kapcsolatos fizikai aktivitás várandósságban pozitívan hat az életminőségre.

Női reprodukció és fizikai aktivitás kapcsolata témakörben a méddőség kérdését is vizsgáltuk. Prospektív obszervációs kohorsz vizsgálatunkban a Pécsi Tudományegyetem, Szülészeti és Nőgyógyászati Klinika Reprodukciós Központjában 2017. március-május folyamán, a kimeneti eredmények követésére 2018 májusában került sor. Standard pszichológiai kérdőívek és a kezelést megelőző habituális fizikai aktivitás kérdőíves felvételére került sor. Önbevallása szerint a nők 60% -a folytat rendszeres fizikai aktivitást. $73,3\%$ normál lelkiállapotot jelölt meg (5.0 ± 4.1) BDI-13 kérdőív alapján, $91,1\%$ a diszstressz normális szintjét éli meg ($2.3 \pm 2,1$) GHQ-12 kérdőív szerint. Mérsékeltén magas stressz

szintet találtunk a társas- (42.7 ± 8.8) kifejezetten magas stresszt szexuális (39.2 ± 6.5) és párkapcsolati vonatkozásban (48.4 ± 9.1) a specifikus Fertilitási Probléma Kérdőív (FPI) alapján. Szignifikáns különbséget írhattunk le az aktív és inaktív csoport között a Psychological Immune Competence System (PICS) kérdőív „Önszabályozó rendszer” alszállójában ($p = .034$). A reprodukciós beavatkozást megelőző rendszeres fizikai aktivitás esetén szignifikáns különbséget találtunk a várandóssági arány tekintetében is ($p = .036$). Amellett, hogy az infertilitás specifikus kérdőívek pontosabb képet adhatnak a reprodukciós kezelésen átésző páciensek lelkiállapotáról, még azt a következtetést vonhattuk le, hogy a kezelést megelőző mérsékelt, de rendszeres fizikai aktivitás pozitív hatással lehet az ART kezelés kimenetelére. A felmérésben azonban mindössze az alábbi kérdés vonatkozott a fizikai aktivitásra: „Milyen gyakran szokott Ön sportolni? „. Melyre kategorikus válaszokat adhattak a páciensek: „Nagyon gyakran (heti 4-7) / gyakran (legalább heti 1-3) / néha (maximum heti 1 vagy kevesebb) / soha”. További és részletesebb vizsgálat volt szükséges az árnyaltabb összefüggések vizsgálatára, illetve hogy a fizikai aktivitás hatását ki tudjuk mutatni a kezelést megelőző pszichoszociális státuszra. Ezért szükségessé vált a nemzetközi szakirodalom szisztematikus áttekintése, a legoptimálisabb monitorozó eljárás felkutatása.

A fellelt vonatkozó tanulmányok közül talán a kevésbé részletes kérdéshel-

véstre tekintettel, hiszen csak 5 kérdést tették fel a testedzés gyakoriságára, időtartamára és típusára vonatkozóan, Morris et al. eredményei eltérőek voltak a témában megjelen közleményekkel és saját eredményeinkkel szemben. Adataik alapján azon nőknek, akik rendszeres testedzésről számoltak be nem volt nagyobb esélyük az élveszülésre, mint akik egyáltalán nem edzettek. Túlzott fizikai aktivitásra vonatkozó eredményeik azonban illeszkednek a szakirodalomhoz. Negyven százalékkal kevesebb esélyük volt az élveszülésre azoknak a nőknek, akik vizsgálatukban 1 – 9 éven át több, mint 4 óra / hét edzésről számoltak be (OR 0.6, CI 0.4-0.8), illetve háromszor gyakoribb esélyük volt a ciklus kimaradására (OR 2.8, CI 1.5-5.3) és kétszeres esélyük az implantációs hibára (OR 2.0, CI 1.4-3.1) vagy vetelésre (OR 2.0, CI 1.2-3.4) (Morris et al., 2006). Kucuk egyik tanulmányában (Kucuk et al., 2010) cáfolja az előző állítást, és megállapítja, hogy a nők fizikai aktivitása csökkenhet az ART-kezelés során, annak a tévhitnek köszönhetően, hogy a kezelés előtti fizikai aktivitási rutin folytatása csökkentené a fogamzás képességét.

A következő tanulmány a mértékletesre hívja fel a figyelmet. A PAQ kérdőív alapján, Gaskins vizsgálatában (Gaskins et al., 2016) IVF kezelésben részesülő nők (N=273) 2,8 (IQR 1.0, 6.0) óra/hét MVPA-ban vettek rész és 49,0 (36.0, 62.5) órát töltöttek hetente ülésel. Az MVPA szintje összefüggést mutatott az infertilitás diagnózissal ($p = 0.04$), különösen a legfelső kvarti-

lisbe tartozó nők esetében akiket jellemzően ovulációs rendellenességekkel (13%) vagy csökkent petefészek rezervvel küzdöttek (16.7%) összehasonlítva azokkal a nőkkel, akik az alsó kvartilisbe tartoztak (3.7% és 11.1%). A helyes mérték meghatározásánál felvetődhet, hogy egyszerű kitölthetőségével szemben a IPAQ-sf hiányossága, hogy az aktivitásokat a válaszadók nem tudják különböző domáinokhoz kötvé, vagyis a munka, rekreáció és aktív közlekedéshez kapcsolódóan megadni, mint a kérdőív teljes változatánál (IPAQ 2005), ennek ellenére Kucuk és munkatársai (Kucuk et al., 2010) az energia felhasználás (MET perc / hét) mértékének megadásával IPAQ-sf alapján sikeresen kimutatták, hogy az asszisztált reprodukciós terápian átessett nők jelentősen csökkentették aktivitásukat a kezelési időszak alatt ($p < 0.05$). Alacsony (68 fő) és közepes aktivitású (63 fő) csoportot alakítottak ki, mely mentén megállapíthatóvá vált, hogy a fizikailag aktívabb nőknél magasabb volt az implantációs arány (31/160 (19.4%) vs 45/152 (29.6%), $p=0.035$), a klinikai terhesség (23/68 (33.8%) 34/63 (54.0%) $p=0.02$) és az élveszülés (15 (22.1%) vs 30 (47.6%), $p= 0.002$).

Ramezanzadeh és munkatársai tanulmányában (Ramezanzadeh et al., 2012) szintén a PA mértéke mellett kiemelt kovariánsként szerepelt a BMI. 240 fős vizsgálatukban a leszívott petesejtek száma szignifikánsan magasabb volt a normál súlyú nők körében, mint a túlsúlyosaknál ($p=0.01$), függetlenül az IPAQ-1f alapján mért

fizikai aktivitás mértékétől. A magas BMI, függetlenül a kalóriabeviteltől és a fizikai aktivitástól kedvezőtlen hatással volt leszívott petesejtek számára, 36 éves kortól, azonban nem volt hatással a beültethető embriók számára és a kezelési ciklus sikerességére.

Szintén a túlsúllyal foglalkozva Palomba és munkatársai vizsgálatában (Palomba et al., 2014) 216 stabil BMI-vel rendelkező obez nő, friss embrió beültetéssel végzett IVF kezelése kapcsán GPAQ segítségével, életmódváltás kapcsán háromszoros esélyt talált a terhességre és a gyermekszülésre a ciklust megelőző rendszeres fizikai aktivitás esetén a súlyvesztés mértékétől függetlenül: terhesség (16/41, 39.0% aktív vs 28/175, 16.0%, inaktív; $p = 0.002$) élveszülés (10/41, 24.4% aktív vs 13/175, 7.4%, inaktív; $p = 0.004$).

A legprecízebb eredményeket, egyúttal pozitív kapcsolatot tudott kimutatni Calhoun és kutatócsoportja (Calhoun et al., 2012) Kaiser Physical Activity Survey kérdőívvel 100 fős vizsgálatában nondonor IVF embryo transzferen átessett nők körében. Magasabb median KPAS értékeket dokumentáltak sikeres megtermékenyítés esetén az aktív életmódnak (3.0, IQR: 2.3-3.3) és sportnak köszönhetően (3.8, IQR: 2.8-4.0) mind azoknál a nőknél, akik nem estek terhbe (2.5, IQR: 2.3-3.0 and 2.8, IQR: 1.8-4.0,) ($p= 0.04$ és $p=0.05$). Az ülő életmóddal töltött idő, illetve a mérsékelt/intenzív fizikai aktivitás nem volt összefüggésben az IVF kimenetelével. Szintén KPAS lekérdezésével, hasonló vizsgálati körülmények között, 121 nondonor IVF embryo transzferen

átesett nő körében végzett felmérést Evenson és munkacsoportja. Az intrauterin terhesség korrigált esélyhányadosa magasabb volt azoknál, akiknél magasabb volt a folyamatos aktív élettartam (OR 1,96, 95% CI, 1,09-3,50), sport / edzés (OR 1,48, CI 1.02-2.15), és a teljes aktivitás (OR 1,52, 95% CI 1,15-2,01) indexe a kezelést megelőző egy év viszonylatában. Cáfolva az ágynyugalom mítoszát, az embriótranszfer utáni accelerométer által mért fizikai aktivitás és ülő életmód nem mutatott kapcsolatot semmilyen IVF kimenetellel (Evenson et al., 2014). Bár nagyon szép eredmények születtek, sajnos a kérdőív magyar nyelvű verziója nem áll rendelkezésre, validálása tudomásunk szerint mindeztáig nem történt meg.

Előzetes fizikai aktivitás mérése és a női reprodukcióban betöltött szerepe kapcsán zajlott előzetes tanulmányainkra és az egyes kérdőívek használhatóságára és belőlük származó nemzetközi összehasonlításra alapot adatok, a kérdőívek hozzáférhetősége és magyar nyelvű validált verzió fellelhetősége alapján megállapítható, hogy a felmérésre az IPAQ-sf és GPAQ kérdőívek Actigraph accelerométerrel kombinálva tűnnek a legmegfelelőbbnek.

Nagyban hozzájárulhat az ART kezelést megelőző fizikai aktivitási javaslat majdani kidolgozásához.

Köszönetnyilvánítás

A kutatás az Emberi Erőforrások Minisztériuma ÚNKP-18-3-IV-PTE-354 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság

Programjának támogatásával készült.

Felhasznált irodalom

- ACOG (2015): Committee Opinion No. 650: Physical Activity and Exercise During Pregnancy and the Postpartum Period. *Obstetrics & Gynecology*, **126**: (6) e135-142.
- Ács, P., Prémusz, V., Morvay-Sey, K., Kovács, A., Makai, A., Elbert, G. (2018): A sporttal, testmozgással összefüggésben lévő mutatók változása Magyarországon és az Európai Unióban az elmúlt évek eredményeinek nyomán. *Sport- és egészségtudományi füzetek*, **2**: (1) 61-76.
- Ács, P., Stocker, M., Füge, K., Paár, D., Oláh, A., Kovács, A. (2016): Economic and public health benefits: the result of increased regular physical activity. *European Journal of Integrative Medicine*, **8**: (2 Suppl.) 8-12.
- ACSM (2006): Impact of physical activity during pregnancy and postpartum on chronic disease risk. *Medicine & Science in Sports & Exercise*, **38**: (5) 989-1006.
- Ainsworth, B.E., Sternfeld, B., Richardson, M.T., Jackson, K. (2000): Evaluation of the kaiser physical activity survey in women. *Medicine & Science in Sports & Exercise*, **32**: (7) 1327-1338.
- An, Y., Sun, Z.Z., Li, L.A., Zhang, Y.J., Ji, H.P. (2013). Relationship between psychological stress and reproductive outcome in women undergoing in vitro fertilization treatment: Psychological and neurohormonal assessment. *Journal*

- of Assisted Reproduction and Genetics*, **30**: (1) 35-41.
- Armstrong, T., Bull, F. (2006): Development of the World Health Organization Global Physical Activity Questionnaire (GPAQ). *Journal of Public Health*, **14**: (2) 66-70.
 - Aune, D., Saugstad, O.D., Henriksen, T., Tonstad, S. (2014): Physical Activity and the Risk of Preeclampsia A Systematic Review and Meta-Analysis. *Epidemiology*, **25**: (3) 331-343.
 - Borodulin, K.M., Evenson, K.R., Wen, F., Herring, A.H., Benson, A.M. (2008): Physical Activity Patterns during Pregnancy. *Medicine and Science in Sports and Exercise*, **40**: (11) 1901-1908.
 - Calhaz-Jorge, C., De Geyter, C., Kupka, M.S., de Mouzon, J., Erb, K., Mocanu, E., Motrenko, T., Scaravelli, G., Wyns, C., Goossens, V. (2017): Assisted reproductive technology in Europe, 2013: results generated from European registers by ESHRE. *Human Reproduction*, **32**: (10) 1957-1973.
 - Calhoun, K.C., Steiner, A.Z., Wen, M., Calingo, A., Evenson, K. (2012): Association of short-term and long-term physical activity on implantation in in vitro fertilization (IVF) cycles. *Fertility and Sterility*, **98**: (3) S31-S32.
 - Craig, C.L., Marshall, A.L., Sjostrom, M., Bauman, A.E., Booth, M.L., Ainsworth, B.E., Pratt, M., Ekelund, U., Yngve, A., Sallis, J.F., Oja, P. (2003): International physical activity questionnaire: 12-country reliability and validity. *Medicine and Science in Sports and Exercise*, **35**: (8) 1381-1395.
 - Davies, G.A., Wolfe, L.A., Mottola, M.F., MacKinnon, C. (2003): Joint SOGC/CSEP clinical practice guideline: exercise in pregnancy and the postpartum period. *Canadian Journal of Applied Physiology*, **28**: (3) 330-341.
 - Domar, A.D., Conboy, L., Denardo-Roney, J., Rooney, K.L. (2012): Lifestyle behaviors in women undergoing in vitro fertilization: a prospective study. *Fertility and Sterility*, **97**: (3) 697-701.
 - Evenson, K.R., Calhoun, K.C., Herring, A.H., Pritchard, D., Wen, F., Steiner, A.Z. (2014): Association of physical activity in the past year and immediately after in vitro fertilization on pregnancy. *Fertility and Sterility* **101**: (4) 1047-U1482.
 - Gaskins, A.J., Williams, P.L., Keller, M.G., Souter, I., Hauser, R., Chavarro, J.E. (2016): Maternal physical and sedentary activities in relation to reproductive outcomes following IVF. *Reproductive BioMedicine Online*, **33**: (4) 513-521.
 - Godin, G., Shephard, R.J. (1985): A simple method to assess exercise behavior in the community. *Canadian Journal of Applied Sport Sciences*, **10**: (3) 141-146.
 - HHS (2008): Physical Activity Guidelines for Americans 2008, Elérhető: <http://www.health.gov/paguidelines/>. Letöltés ideje: 2019. február 3.
 - Husu, P., Suni, J., Vaha-Ypya, H., Sievanen, H., Tokola, K., Valkeinen, H., Maki-Opas, T., Vasankari, T. (2016): Objectively measured sedentary behavior and physical activity in a sample of Finnish adults: a cross-sectional

- study. *BMC Public Health*, **16**: 920.
- IPAQ (2005): Guidelines for data processing and analysis of the International Physical Activity Questionnaire (IPAQ)—short and long forms. Elérhető: <https://docs.google.com/viewer?a=v&pid=sites&srcid=ZGVmYXVsdGRvbWFpbm90aGVpcGFxfGd4OjE0NDgxMDk3NDU1YWRlZTM>. Letöltés ideje: 2019. február 5.
 - Janz, K.F. (2006): Physical activity in epidemiology: moving from questionnaire to objective measurement. *British Journal of Sports Medicine*, **40**: (3) 191-192.
 - Kamarasi, V., Mogyorosy, G. (2015): Szisztematikus irodalmi áttekintések módszertana és jelentősége. Segítség a diagnosztikus és terápiás döntésekhez. *Orvosi Hetilap*, **156**: (38) 1523-1531.
 - Kucuk, M., Doymaz, F., Urman, B. (2010): Assessment of the physical activity behavior and beliefs of infertile women during assisted reproductive technology treatment. *International Journal of Gynecology & Obstetrics*, **108**: (2) 132-134.
 - Kucuk, M., Doymaz, F., Urman, B. (2010): Effect of energy expenditure and physical activity on the outcomes of assisted reproduction treatment. *Reproductive BioMedicine Online* **20**: (2) 274-279.
 - Laeremans, M., Dons, E., Avila-Palencia, I., Carrasco-Turigas, G., Orjuela, J.P., Anaya, E., Brand, C., Cole-Hunter, T., de Nazelle, A., Gotschi, T., Kahmeier, S., Nieuwenhuijsen, M., Standaert, A., De Boever, P., Int Panis, L. (2017): Physical activity and sedentary behaviour in daily life: A comparative analysis of the Global Physical Activity Questionnaire (GPAQ) and the SenseWear armband. *PLoS One*, **12**: (5) e0177765.
 - Lee, I. M., Shiroma, E. J., Lobelo, F., Puska, P., Blair, S. N., Katzmarzyk, P. T. (2012): Effect of physical inactivity on major non-communicable diseases worldwide: an analysis of burden of disease and life expectancy. *Lancet* **380**: (9838) 219-229.
 - Moher, D., Liberati, J., Tetzlaff and D. G. Altman (2009): Preferred reporting items for systematic reviews and meta-analyses: the PRISMA statement. *Journal of Clinical Epidemiology*, **62**: (10) 1006-1012.
 - Morris, S. N., Missmer, S.A., Cramer, D.W., Powers, R.D., McShane, P.M., Hornstein, M.D. (2006): Effects of lifetime exercise on the outcome of in vitro fertilization. *Obstetrics and Gynecology*, **108**: (4) 938-945.
 - Oyeyemi, A.L., Umar, M., Oguiche, F., Aliyu, S.U., Oyeyemi, A.Y. (2014): Accelerometer-Determined Physical Activity and Its Comparison with the International Physical Activity Questionnaire in a Sample of Nigerian Adults. *Plos One*, **9**: (1).
 - Palomba, S., Falbo, A., Valli, B., Morini, D., Villani, M.T., Nicoli, A., La Sala, G.B. (2014): Physical activity before IVF and ICSI cycles in infertile obese women: an observational cohort study. *Reproductive Biomedicine Online*, **29**: (1) 72-79.
 - Prémusz, V., Makai, A., Gács, B., Simon-Ugron, Á., Nagy, Á.,

- Ács, P., Lampek, K., Várnagy, Á. (2018): Relationship between pre-treatment habitual physical activity and success of assisted reproduction. *Studia Universitatis Babeş-Bolyai, Educatio Artis Gymnasticae* **63**: (3).
- Prémusz, V., Makai, A., Melczer, C., Perjés, B., Ács, P., Bódis, J., Lampek, K., Várnagy, Á. (2018): Habitualis fizikai aktivitás és életminőség összefüggése várandósság alatt a WHO Global Physical Activity Questionnaire alapján. *Magyar Nőorvosok Lapja*, **81**: (6):343-350.
 - Ramezanzadeh, F., Kazemi, A., Yavari, P., Nasr-Esfahani, M.H., Nejat, S., Rahimi-Foroshani, A., Saboor-Yaraghi, A. (2012): Impact of body mass index versus physical activity and calorie intake on assisted reproduction outcomes. *European Journal of Obstetrics & Gynecology and Reproductive Biology* **163**: (1) 52-56.
 - Russo, L.M., Nobles, C., Ertel, K.A., Chasan-Taber, L., Whitcomb, B.W. (2015): Physical Activity Interventions in Pregnancy and Risk of Gestational Diabetes Mellitus A Systematic Review and Meta-analysis. *Obstetrics and Gynecology* **125**: (3) 576-582.
 - Sebastião, E., Gobbi, S., Chodzko-Zajko, W., Schwingel, A., Papini, C.B., Nakamura, P.M., Nettó, A.V., Kokubun, E. (2012): The International Physical Activity Questionnaire-long form overestimates self-reported physical activity of Brazilian adults. *Public Health*, **126**: (11) 967-975.
 - Takito, M.Y., Benicio, M.H.D. (2010): Physical activity during pregnancy and fetal outcomes: a case-control study. *Revista De Saude Publica*, **44**: (1) 90-101.
 - Tendais, I., Figueiredo, B., Mota, J., Conde, A. (2011): Physical activity, health-related quality of life and depression during pregnancy. *Cadernos De Saude Publica*, **27**: (2) 219-228.
 - Watson, E.D., Micklesfield, L.K., van Poppel, M.N.M., Norris, S.A., Sattler, M.C., Dietz, P. (2017): Validity and responsiveness of the Global Physical Activity Questionnaire (GPAQ) in assessing physical activity during pregnancy. *Plos One*, **12**: (5).
 - Waxman, A. World, H.A. (2004): WHO global strategy on diet, physical activity and health. *Food and Nutrition Bulletin*, **25**: (3) 292.
 - Wolf, A.M., Hunter, D.J., Colditz, G.A., Manson, J.E., Stampfer, M.J., Corsano, K.A., Rosner, B., Kriska, A., Willett, W.C. (1994). Reproducibility and validity of a self-administered physical activity questionnaire. *International Journal of Epidemiology*, **23**: (5) 991-999.

